

Kiegészítés
J. EMANUEL ZEYLMANS VAN EMMICHOVEN
KI VOLT ITA WEGMAN?
c. könyvéhez.

IV – VIII. FEJEZET

ITA WEGMAN ÉS AZ ANTROPOZÓFIA

WOLFGANG WEIRAUCH BESZÉLGETÉSE
EMANUEL ZEYLMANS VAN EMMICHOVENNEL

Fordította és az Előszót írta Kótai Zita

IV. WEGMAN ÉS STEINER EGYÜTTMŰKÖDÉSE

Az ephesusi misztériumok.

W.W.: Wegman biográfiájának csúcspontja a második kötet 7. fejezete. Hogyan készítették fel a tanítványt a beavatásra? Milyen próbákon kellett keresztülmennie?

E.Z.: A beavatások mindig próbákkal kezdődnek. Így tudósítanak erről a régi időkben, s ez nyilván ma sincs másként. Steiner beszámol az ephesusi misztérium iskoláról, habár csak közvetve; a hallgatóknak ott különösen egoizmusuk legyűrését kellett megtanulniuk. Sőt, Steiner „minden egoizmus kiűréséről” szól. Kiegészítésként a léleknek meg kellett tanulnia kibírni a félelmet.

W.W.: Mennyiben kellett a tanítványnak a lélek mélységeinek valamennyi iszonyatán keresztülhaladnia? Hogyan értették meg az emberekkel, hogy az ördög ott van a saját testükben?

E.Z.: E kérdésben csak Steiner ismertetéseire támaszkodhatok, eltekintve néhány antik szerző ábrázolásától. A léleknek meg kellett tanulnia önzetlenné válnia, és ez olyan módszerekkel történt, amelyek keménységéről nekünk ma a leghalványabb elképzelésünk sem lehet. Egy mai ember ezt nem bírná ki: megőrülne vagy belehalna.

W.W.: Melyek voltak az ephesusi kultusz imaginatív elemei?

E.Z.: A tulajdonképpeni beavatás három lépcsőben vagy etapban ment végbe; először egyfajta látnoki ébresztés által, tehát a lelket az érzékfeletti látások útjára vezették. Másodjára az inspiratív lépcsőt tanulták: a tudatos élni tanulást érzékfeletti hangélményekben, amelyekben a szellemi fényt is hallották; és végül harmadszor, az intuitív fokozat.

Ephesus imaginatív hatásai, tehát a beavatás első szakasza – Steiner „a misztérium második fejezetének” nevezi ezt, mert első fejezetnek az előkészületeket és a próbákat tekinti –különösen az étertest iskolázásával függ össze. Steiner egyszer leírja, hogyan vezették oda a hallgatót Artemis hatalmas istenszobrához, ahol szemlélődés és tapintás útján olyannyira el kellett mélyednie a szoborban, hogy létrejött a vele való identifikáció. A hallgató, férfi vagy nő – mert Ephesusban egyaránt beavattak mindkét nembelit, a misztériumiskola személyzetét is, amely főképpen nőkből állt, s akiket méheknek neveztek –, tehát a beavatandó hallgató azonosult az istennővel és megváltozott tudatállapotban élte meg a természetet.

W.W.: Hogyan tanulhatta meg a tanítvány, hogy az Artemis szobor segítségével képes volt beleéreznie magát az éteri világba?

E.Z.: Tapintási és szemlélési élmények által.

W.W.: Visszavitték-e szemlélései közben a tanítványt az ősi múltba is?

E.Z.: Igen, a Földfejlődés megelőző lépcsői az úgynevezett Akasha-krónikában is megtalálhatók, tehát a földemlékezetben. Akkor azután megélték, hogyan jött létre minden.

W.W.: Az alvilágba is elvitték a tanítványt?

E.Z.: Így számol be erről Steiner. A modern mélylélektan természetesen mindezt az emberi lélek tudattalan mélységeivel hozza össze. Bizonyos, hogy ez egy érvényes szempont, bár nem a teljes igazság; mert ami kívül van, az belül is van. Ephesusban azonban nem az emberi lélek mélységeinek felderítéséről volt szó, hanem a növényvilág titkairól, vagyis a Föld természeti erőiről.

W.W.: Milyen napszakban végezték és élték át az imaginatív gyakorlatokat?

E.Z.: Éjszaka, lehetőség szerint holdfényben.

W.W.: 1923. december 27-én Steiner az ephesusi misztérium inspiratív eleméről beszél, a harmadik misztériumi fejezetről. Mennyire avatták be a beavatandót a kozmikus titkokba a beszéd által?

E.Z.: A magánhangzók és mássalhangzók kicsengését a saját beszédükön tapasztalták; hiszen ezekben a beszédelemekben hatnak a planéták és az állócsillagok, vagyis az állatöv égi hatásai. A tanítványoknak tehát beszédformálási gyakorlatokat kellett végezniük, úgy mint ahogyan az előző két misztériumi fejezet szerint a kertészetben volt mit tanulniuk.

W.W.: Miből állnak az ephesusi beavatás inspiratív gyakorlatai?

E.Z.: Megtanulni a fényhatásokat hangokban megkülönböztetni. Úgy is nevezik ezt, mint a szférák harmóniájának felderítését.

W.W.: Ezeket milyen napszakban gyakorolták?

E.Z.: Steiner leírásából arra lehet következtetni, hogy ez napközben történt.

W.W.: Hogyan tanulta meg a beavatandó a Kozmikus Ige titkait?

E.Z.: Bölcs, iskolázott beszéddel.

W.W.: Van-e az ephesusi beavatási színhelynek valamilyen kapcsolata a János-evangélium előszavával?

E.Z.: Igen. A János-evangélium Ephesusban jött létre. Ez a Krisztus születése utáni első évszázadban volt. Bár ebben az időben a misztérium iskola – sok évszázada már – nem volt eredményes. De az éterszférában még minden bizonnyal meg lehetett találni ezeket az eredményeket /hatásokat/. Végül is a *János evangélium* e szavakkal kezdődik: „Kezdetben vala az Ige és az Ige...” Minden az Ige által lett. Ez új módon foglaltatott szavakba, amit a régi misztériumi színhely legmélyebb titkaként birtokolt.

W.W.: Jánost tehát még Ephesusban inspirálták?

E.Z.: Igen, ez biztos. Az egész *János evangélium* inkább inspiratív, mint imaginatív. Több fejezetet tartalmaz Krisztus beszédeinek hosszú, szószerinti részeivel.

W.W.: Mi az ephesusi misztériumok negyedik fejezetében foglalt intuitív elem? Ez a Steiner által vázolt beszélgetés a tanítványok és tanítói között?

E.Z.: Biztosan; így ír erről Steiner. Ennek megértéséhez szükség van némi vesződségre. Mert mi történik egy valódi, mélyenszántó beszélgetésben? A szóváltás révén a beszélgető partnerek gondolatai egy közös célra irányulnak, a tapasztalatok összegeződnek. Létrejön egy folyamat, a lelkek kölcsönösen felpezsdülnek, és produktívvá válnak. Azt is mondhatnók: valami megszületik, ami egyetlen lélekben – amely csak önmagával van elfoglalva – nem mehetne végbe. A beszélgetésekben való együttműködés új belátásokhoz vezet.

W.W.: Három napig tart a beavatás?

E.Z.: Gyanítom. Steiner ezt Ephesusra vonatkozóan nem mondta ki világosan. De felteszem, hogy a különböző fokokhoz bizonyos előkészületekre volt szükség, amelyek sokkal tovább tartottak.

W.W.: Mikor léptek be a legszentebbhez és mi történt ott?

E.Z.: Rudolf Steiner szerint a legszentebb az istennő szobra volt. Nem a későbbi idők nagy szoboralakja, amely Nyugaton a templom előtt állt, hanem a templom belsejében lévő kultikus kép. Ephesusban felfedezték, hogy korábban létezett egy nagy, nem eléggé átgondolt, keleti irányba mutató belső térség. Lehetséges, hogy állt ott egy kis templomocská, ahogyan ez más görög templomokban is szokásos volt, és hogy ott egy forrás csordogált. Bizonyos, hogy a belső udvar tele volt növényekkel.

W.W.: Az ephesusi misztériumok különös ismertetőjegye volt, hogy a beavatási szertartásokat két embernek kellett elvégeznie: az iniciátornak és a tanítványnak. Vajon mit éltek át újratesztelésükben Enkidu és Gilgames, mint ephesosi beavatottak?

E.Z.: Megtudták minden létrejövő legnagyobb titkát, különösen a növényvilágét és az emberi léleknek a megszületéshez való előkészítését.

W.W.: Nagy Sándor világra jöttének napján /Kr.e.356/ Herostratus felgyújtotta az ephesusi misztériumhelyet. Hajtotta valami Nagy Sándort Ázsiába, hogy még egyszer Ephesusba jöhessen?

E.Z.: Nem, fordítva van, az hajtotta Ázsiába, hogy Ephesus misztériumi bölcsességét – amelyről egy korábbi inkarnációjában szerzett tudomást – elvigye a Távolskeletre.

Az elementál-lények megváltása új észlelési képességek által.

W.W.: Az *antropozófia és az emberi lelkület* c. előadói ciklusban Rudolf Steiner az elementál-lények megváltásáról beszél a természet különleges szemlélete által. Mire célt az ezzel Steiner?

E.Z.: Ezeket az előadásokat az 1923-as év Michael-napjain tartotta Bécsben. Wegman csodálkozására Steiner elszólította őt klinikai munkájából és azt kívánta: feltétlenül jöjjön el vele Bécsbe ezekre az előadásokra. Ha gondosan elolvassuk az 1923. szeptember 30-i előadást, észrevesszük, hogy van abban egy kb. másfél oldalnyi rész, amelynek tartalma ezzel az előadással összefüggésben, még nem teljesen átlátható. Különös fényben tűnik fel azonban akkor, ha Steinernek 1924. augusztusi, Torquay-ban, a Wegmannel való együttműködéséről elhangzott ismertetéseit vetjük össze az említett résszel.

Az 1923. szeptember 30-i előadásban néhány mondattal felvázolja az úgynevezett Szaturnusz-utat, amelyet azután a szervek szellemi felkutatására fejlesztett ki együtt Wegmannel. Ha ebbe bevonjuk az 1923. szeptember 27-i nyilvános előadáson elhangzott ismertetést is, akkor ehelyütt Rudolf Steiner antropozófiájának egyik legcentrálisabb törekvéséhez jutunk el Steiner utolsó éveiből. Az *antropozófia és az emberi lelkület*ről tartott előadásokban az ember új észlelési erőinek fejlődéséről van szó. Nevezetesen arról, hogy az antropozófusnak legyen különleges szemléletmódja a növényvilágot illetően. Példaként figyelemreméltóan a liliumot említi Steiner. Amikor ezeket az összefüggéseket tanulmányoztam, Goethe meséjére kellett gondolnom a zöld kígyóról és a szép liliumról. Rudolf Steiner rámutat, hogy a növényekben, miként a természet egyéb területein is, elementál-lények élnek, akiket az ember megválthat a tekintetével, de csak akkor, ha lelki-szemlelmi viszonyt tud kifejleszteni lelkületében és szemléletében a szóban forgó növény iránt. A modern civilizáció emberének szemlélete egyre inkább tárgyakra, anyagra irányul, és ezzel meghagyja az elementál-lényeket elvarázsoltságukban, Földhöz való kötöttségükben. Az elementál-szemlelmekek azonban sóvárogva várják, hogy bevonják őket az emberi fejlődésbe; és csak egy általunk emberek által kialakított új szemlélettel lehet őket elvarázsoltságukból, vagyis anyagi bilincsbe vertségükből kiszabadítani.

Az emberi öntudat színterén harc folyik a sárkánnyal. Materialista látás- és gondolkodásmódunkkal manapság szüntelenül tápláljuk magunkban a sárkányi erőket. De a lelkület kiművelésével és egy új szemlélettel kiéheztetjük a sárkányt.

Az alvilág felkutatása.

W.W.: Hogyan fektették le az ephesusi misztériumokban a tanítvány és a tanító együttműködésének alapjait, és ebből hogyan jött létre végül az iniciátor-orvoslás, melyet Steiner és Wegman a múlt század elején létrehozott?

E.Z.: Ha az ember elolvassa Rudolf Steiner Ephesusról szóló előadásait, megsejtheti, hogyan működtek együtt ők ketten a mai időkben. Már az, ami 2500 évvel ezelőtt történt közöttük Ephesusban, tehát, hogy tanító és tanítvány ilyen intenzíven együtt tudott működni, Steiner szerint kivételes eset volt, rendkívüli állapot. Akkoriban a tanítónak a beavatás révén megvilágosodva lehetősége volt felemelkedni a formák világába, antropozófiai nézőpontból az Exusiák, a formák szellemeinek világába. Steiner felemelkedett e magasabb világokba, és ezáltal tanulmányozhatta az alakító erők titkait és a természetre gyakorolt hatásait. A misztériumi tanítványt – ebben az esetben a papnőt, Ita Wegman individualitásának akkori inkarnációját – misztériumi iskolázottsága okán az alvilág mélységeibe küldték. A tanítvány ott háborítatlanul – akárcsak Persephoné – ismerkedhetett az anyagi világnak a természetre gyakorolt hatásával.

Kerényi Károly professzor és utóda Diether Lauenstein is rámutattak: mindez mélylélektanilag is értelmezhető; mert az ember az alvilágot is magában hordozza tudattalan rétegeiben. De csak Rudolf Steiner révén lehetett teljesen megfejteni ezt a rejtélyt; ő ugyanis bemutatta, hogyan függ össze az ember saját természete a környező világgal. Mert részben az ember is természeti lény. Arról van szó, hogy az ember tudati lehetőségeit olymértékben kitágítja, hogy saját lénye ne álljon többé ellentétben a természettel. Akkor azt is felismerjük, hogy az alvilág nem csak az emberben hat, hanem a természetben is létezik szellemi világ. A démonok világa is egyfajta alvilág. Ebben kutathatott Wegman anélkül, hogy hátrányosan befolyásolták volna.

1934-ben Wegman súlyos betegségen esett át. Lázás állapotai, gyulladósos lábai voltak, hónapokig alig tudott járni. Ez idő alatt intenzíven tanulmányozta a svájci hegyek növényvilágát. E külső botanikai ismereteit felhasználhatta orvosi tevékenységében. Ezt vázolja fel Ita Wegman Persephoné-játékában, amelyet 1930. húsvéti heteiben a Stakenbergi /Hollandia/ ifjúsági tábornak készített.

Az iniciátor-orvoslás fejlődésútja.

W.W.: Miként működnek együtt tanító és tanítvány az iniciátor-orvoslásban, úgy, hogy ki lehessen deríteni a betegség rejtélyét, illetőleg megállapítani ennek okát?

E.Z.: Rendkívül nehezen megválaszolható kérdés ez. Évtizedeken át foglalkoztatta ez az antropozófus orvosok egész sorát Steiner összes műveinek vonatkozó részei és orvostudományi előadásai alapján. Véleményem szerint Rudolf Steiner egy olyan helyzetet vázol fel, amelyet nem lehet általános érvényűnek tekinteni két kutató emberre, hanem csakis a beavatott tanítóra és ennek misztériumi tanítványára. Az iniciátor, vagyis a misztériumtanító sem képes arra, hogy bizonyos dolgokat, amelyeket a felső világban, a magasabb világokban látnoki módon felkutat, rögzítsen is. A legmagasabb szellemi megnyilatkozások gyakorta oly futólagosan és gyorsan nyilvánulnak meg, hogy szinte elszűnnek mellettünk. Ezért van szüksége a tanítónak egy olyan tanítványra, akinek nemcsak kapcsolata van az alvilághoz, de onnan megfelelő élményekkel is rendelkezik. Ha ketten összedolgoznak és közös megbeszéléseik során újra felelevenítik és kiegészítik élményeiket és kutatásaikat, úgy lehetővé válik a szellemi kutatás eredményeinek rögzítése, vagyis emberi szavakba foglalása, formába öntése. Ez a módszer leírása. Steiner ezzel kapcsolatban kijelentette; hogy ez egykor a jövő tudománya lesz.

Az orvostudománynak ezt a formáját nevezte el Steiner iniciátor-orvoslásnak az orvosoknak és a keresztényi közösség papjainak tartott utolsó orvostudományi tanfolyamán. Az orvoslásnak ebben a formájában arról van szó, hogy az orvos fejlesszen ki magában magasabb felismerési képességeket annál, amit pusztán értelme útján elsajátított. Steiner ezzel észlelési képességekre gondolt, amelyekkel meg tudja vizsgálni a

páciens étertestét. Ezek a képességek odáig fokozódhatnak, hogy lassanként a beteg asztrálestét is észlelni tudja, és végeredményben betekintést szerez a páciens betegsége és sorsa közötti összefüggésekbe. Ezt a fejlődési utat Steiner Ita Wegmannal együtt írt könyvének első fejezetében ábrázolta. Ez az első fejezet feltehetően életének utolsó írásos szövege. Akkor írta meg ezt, amikor a könyv rég elkészült, két vagy három nappal a halála előtt.

W.W.: Mit értek el Steiner és Wegman együttműködésével? Mi az, ami ma nem létezne az ő együttműködésük nélkül?

E.Z.: A két ember együttműködése nélkül nem lenne létjogosultsága például az Arlesheimi Klinikának, de a gyakorlati karmakutatásnak sem. Sajnos nem vagyok orvos, ezért nem tudom megítélni a különösen előtérben álló orvosi aspektusokat. Az antropozófiai orvosok körében Steiner halála óta az a meggyőződés, hogy Steiner és Wegman együttműködése által valami olyasminak kellett létrejönnie, illetve létre is jött, ami egyébként nem jött volna létre. Az a benyomás támad az emberben, hogy Steiner ezért dolgozott élete utolsó éveiben oly intenzíven együtt Ita Wegmannal. Ez persze nem tartozik bárkire; de aki így vélekedik, fel kell tennie azt a kritikai kérdést, hogy vajon a két ember ilyen rövid idejű együttműködése már elegendő alapot teremtett-e ennek az iniciátor-orvoslásnak ahhoz, hogy tovább lehessen folytatni. A kérdést, hogy az iniciátor-orvoslás már egy teljesen kidolgozott módszer-e vagy sem, nyitva kell hagyni. Erről nem szeretnék ítéletet mondani.

W.W.: Steiner gyakran kérdéseket várt tanítványaitól, mielőtt ő tett volna javaslatokat és közölt volna új szellemi kutatási eredményeket, stb. Ita Wegman feltette a kérdést a misztériumorvoslás időszerű megújításáról. Várnia kellett-e Steinernek erre a kérdésre, hogy szellemtudományi aspektusokat adjon az orvoslásnak, vagy képes lett volna-e egymaga is – tanítványi kérdés nélkül – elindítani az iniciátor-orvoslás aspektusait a megvalósítás útjára?

E.Z.: Lehetséges, hogy Steiner olyasmit is adott, ami iránt senki sem érdeklődött. Ezt persze nehéz megítélni, mert Steiner képes volt az embereken azt is meglátni, ami után sóvárogtak. Mégis, célzottan utalt arra: tanítványai tegyenek fel kérdéseket, hogy ezekre megfelelően válaszolhasson. Ez azzal függ össze, hogy az iniciátornak csak arról szabad nyilatkoznia, ami hasznára válik az embereknek itt a Földön.

Wegman és Steiner meditatív együttműködése.

C.Z.: Talán nemcsak erre a két személyre, Steinerre és Wegmanra kellene tekinteni, hanem a körülöttük lévő emberek körére is. Nem járultak-e hozzá ők is a megújított misztériumorvoslás elfogadásához?

E.Z.: Természetes, hogy egyre több ember együttműködése szükséges, sőt, tovább kellene tágítani szemléletünket. Steiner sok-sok forradalmi kijelentése között ott van az is, hogy az emberek a jövőben már nem fognak tudni meglenni az elhunytak segítségével. A távoli jövőben pedig már maguk a kormányok is csak akkor boldogulhatnak, ha kapcsolatot tartanak a szellemvilággal. Máskülönben a Földön minden tönkremenne. Huzamosabb ideig az emberek tevékenysége – köztük például az orvosoké is – nem lesz többé gyümölcsöző, ha nem gyakorolják egészen konkrét értelemben az együttműködést a testnélküli szellemi lényekkel. És Ita Wegman ezt tette. Meditációiban mindig kereste a kontaktust Rudolf Steiner szellemével, és az ő szelleme szerint cselekedett. Steiner 1924-ben intenzíven felkészítette őt erre. Példának okáért minden este pontosan 23 órakor egy meghatározott meditációt kellett vele együtt gyakorolnia.

W.W.: Fizikailag azonos helyen jöttek össze ők ketten, vagy csupán gondolataikban találkoztak?

E.Z.: Ha nem voltak azonos helyen, Wegmannak teljesen el kellett különülnie mindattól, amivel éppen foglalkozott, hogy teljesen erre a meditációra koncentráljon. Ezt a koberwitzi levelek is említik, mégpedig e szavakkal: „A Te meditációdban élek”.

Wegman jegyzetfüzeteiből láttam, hogy ezt a kapcsolatot Rudolf Steinerhez egész életében fenntartotta és praktizálta. De kortársai ezt nem ismerték el. Bár Rudolf Steiner remélte, hogy mind az ezoterikus elnökségben, mind az ezoterikus orvosi körökben valóban komoly figyelmet és tiszteletet tanúsítanak majd e spirituális tevékenység iránt.

W.W.: Ezt a meditációt csak Wegmannal folytatta Steiner, vagy az akkori elnökség más tagjaival is?

E.Z.: Ezt sohasem tudtam pontosan megvizsgálni, mert a Rudolf Steiner hagyaték-kezelőség azt az elvet vallotta, hogy kívülállók nem kaphatnak betekintést nem publikált szövegekbe. Ismételten kérdeztem a hagyaték-kezelőséget, hogy betekinethetnék-e bizonyos jegyzetkönyvekbe, amelyek létezéséről tudtam, ám ezt kerek-perec megtagadták tőlem. Ezért erre a kérdésre nem válaszolhatok.

Steiner elejtett egyszer egy megjegyzést, miszerint „A tagok nem tették eléggé magukévá a Karácsonyi Ülésszak mondanivalóját.” Újra és újra feltettem magamnak a kérdést: vajon nem értette-e legközelebbi környezetének embereire is ezt a megjegyzést? Mert ha az ember maga évekig tevékeny meditációval foglalkozik a Grundstein Spruch ritmusaival, megkapja a választ az Ön kérdésére. Ugyanis az ő legközelebbi környezetében is létrejött volna ez a mély és szellemi kontaktus – Steiner halála után is –, ha valamennyien tevékenyen és valóban gyakorolták volna ezeket a ritmusokat.

W.W.: Mikor kezdődött ez a meditatív munka Wegmannal?

E.Z.: Ezt nem lehet pontos dátumhoz kötni. Legkésőbb azonban 1923. szeptember 2-án, Londonban. Előző nap mindketten Wales-ben jártak, és pedig Penmaenmawr-ban, ahol is Wegman az új iniciátor-orvoslás felől kérdezte Steinert. Röviddel ezt követően *Az antropozófia és az emberi lelkletről* Bécsben tartott előadásai közben határozta el Steiner, hogy könyvet ír Wegmannal *A gyógyító művészet kibővítésének alapjai szellemtudományos megismeréssel* címen. Ezidőtől fogva lehet nyomon követni a közös meditációkat.

W.W.: Wegman írja ebben a könyvben:

„Nem kellene dilettáns-laikus módon alábecsülni a tudományos orvoslást, amelyet teljes egészében elismertek. Arról van szó ellenben, hogy a meglévőhöz hozzáillesszük azt, ami az igazi szellemi felismerésből felhasználható a betegségek okainak megállapítására és gyógyulási folyamatának befolyásolására.”

Steiner ellenben másutt azt mondja:

„Arról van szó, hogy ma igazán látható, miként tendálnak mind a különböző /orvosi/ irányzatok e materializmus felé. Az utóbbi bizonyos mértékben mindenkiben közös. Ezért olyan fontos ennek az egész területnek a spiritualizálása.”

De nem valami egészen más dolog-e a spiritualizálás, mint a szelleminek pusztá hozzáillesztése a létezőhöz?

E.Z.: Én nem érzékelek ebben olyan nagy ellentmondást. Wegman és Steiner ugyan a materialista tudományhoz kapcsolódnak, de a materializmus csak a természettudományos oldal, ezt pedig Steiner teljes mértékben akceptálja. Mindenekelőtt a vizsgálati módszereket és a természettudományos alapot méltatja. Az, amit Steiner az 1920-as évi előadásában spiritualizáláson ért, véleményem szerint megegyezik azzal, amit néhány évvel később Ita Wegman írt le közös könyvükben. Kijelenti például:

„A valóságban arról van szó, hogy új eszméket vezessenek be az orvostudományba.”

W.W.: A kérdés azonban az, hogy lehetséges-e a materialista medicina valamennyi területét és kutatói kezdeményét egy szellemi toldalékkal kiegészíteni, hát még spiritualizálni. A kérdésem az volt, hogy nem lehetne-e úgy értelmeznünk a spiritualizálást, hogy teljesen szellemiekből megalkotni egy vadonatúj iniciátor-orvoslást, amely egyes területein homlok egyenesen ellenkezik a materialista orvostudománnyal.

E.Z.: Ez a kérdés természetesen vitatott az antropozófus orvosok között. Amennyire én megismertem, Rudolf Steiner maga is rendkívül sokoldalúan közelítette meg ezt a kérdést. Egy új gondolkodási mód *A szabadság filozófiájának* értelmében, természetesen totálisan megváltoztatná a mai természettudomány világnézeti alapjait.

Wegman döntése a Goetheanum tűzvészénél.

W.W.: Jellemző Ita Wegmanra, hogy Steinerrel való együttműködésének kezdetéig, tehát 1923-ig, nem mutatkozott különösebben az Antropozófiai Társaság életében. De egyszerre megváltozott a viszony közte és Steiner között. Valami akarati komponens játszott közre ebben. Mi váltotta ki ezt az aktivitást?

E.Z.: Ita Wegman feljegyzéseiből rekonstruálható, hogy mikor történt ez. Ebből az a kép áll össze, hogy Rudolf Steiner 1922 végéig saját kezdeményezésére fordult Wegman klinikája felé, látogatóba jött, majd mind gyakrabban részt vett a betegekkel való beszélgetéseken és intenzíven kiállt Wegman tevékenysége mellett. 1922. december 31-e szilveszterének éjszakáján lángba borult az első Goetheanum. Erről rendelkezésre áll Ita Wegman rövid, de sokatmondó beszámolója, ahogyan Rudolf Steinert teljes elhagyatottságában és magányában látta állni a tűzvésznél.

W.W.: Ez volt az élménye a tűzvésznél?

E.Z.: Igen. Fel lehet tételezni, hogy Wegmanban a tűzeset alatt kezdeti emlékek bukkantak fel korábbi inkarnációira. Mert a Goetheanum leégése nagyon sok ember számára jelentett mélyen érintő, rendkívüli megrázkódtatást, tehát bizonyosan az volt Ita Wegmannak is. Ráadásul orvosilag is gondoznia kellett Rudolf Steinert, akit az összeomlás fenyegetett ezen az éjszakán. Ettől az időtől fogva bizonyítottan mellé állt mindenben. E napokban világosan kivehető fordulatot lehet észlelni Ita Wegman akaratában. Hirtelenül felismerte, hogy mindent meg kell tennie ezért az emberért.

W.W.: Milyen kapcsolat van a Goetheanum és az ephesusi misztériumhely leégése között?

E.Z.: Rudolf Steiner magyarázatot adott erre az összefüggésre. Ephesusban évszázadokon át tanulmányozták és gondozták a Logos titkait, a világfejlődés és az evolúció titkait. Steiner után az első Goetheanum ugyancsak a Logos háza, az Ige háza. Az első Goetheanum egész koncepciója a Logos misztériumokból ered. Mindkét templomot irigységből gyújtották fel és semmisítette meg a tűz.

Steiner és Wegman misztériumi együttműködése hat inkarnáción át.

W.W.: Miért ébresztett Rudolf Steiner Ita Wegmanban oly erős karmatudatot, mint senki másban, és miért beszél Ita Wegman és a saját inkarnációs sorozatáról, ahogyan egyetlen máséről sem az Antropozófiai Társaság tagjai előtt?

E.Z.: A válasz csak az lehet, hogy ez hihetetlenül erősen benne élt Rudolf Steiner tudatában. Több mint egy éven át fejtette ki ez inkarnációs sorozatot az Antropozófiai Társaság tagjai előtt és nekünk ezt egyszerűen tényként kell elfogadnunk. Az 1923-as Karácsonyi Ülésszak alatt tartott 9 előadás csak erről az együttműködésről szól. A

karmaelőadásokban is minduntalan felbukkan ez a téma. Nyilvánvalóan Steiner legmélyebb ügye volt, hogy a kettőjük közötti együttműködés a tanítványok és a tagság lehető legszélesebb körében ismertté váljon. Végül is már öt előző inkarnációban zajlott nagyon intenzív együttműködés a két individualitás között. Kezdetei visszanyúlnak a kaldeánus-babiloni időkre, abba az időbe amelyet a Gilgames eposz ábrázol.

W.W.: Mennyiben függ össze Rudolf Steinernek Goethe meséjéről felrajzolt háttere Ita Wegman biográfiájával?

E.Z.: 1924. július 18-án és 19-én Steiner előadásokat tartott Arnheimben az antropozófusoknak. Ezekben a karmaelőadásokban először vázolja fel, hogy a XV-XVII. századig Michael arkangyal vezetésével nagyszabású iskolázás ment végbe a szellemvilágban az emberiség misztériumairól. Ez egyfajta előkészítése volt az antropozófia Földre gyakorolt hatásának a 20. században. Michael a misztériumok létének régense. Steiner Arnheimben felvázolja, hogy a misztériumi tanítások a mennybéli emberi lelkek, tehát a nem inkarnált emberek számára hatalmas kultikus történésben csúcsosodik ki a XVIII. század végén és a XIX. század elején. Steiner óriási imaginációs képekről beszél, amelyek e szertartások közepette az emberi lelkek előtt feltűntek. S ezután következik meglepő bejelentése arról, hogy ez a kultikus történés észlelhető volt néhány földi ember számára. Sajnos csak egyetlen példát említ: Goethe kapott inspirációkat az égi történésekből, és ebből lett az ő meséje a zöld kígyóról és a szép liliomról.

A karmaelőadásokból világossá válik, hogy az a pár, amelyről ebben az interjúban beszélünk, vagyis Gilgames és Enkidu – akik Nagy Sándorként és Arisztoteleszként újra inkarnálódtak –, kezdeményezően és alkotóan részt vettek ebben a kultikus történésben. Minduntalan felbukkan a téma, mely szerint ezt a mennybéli eseményt együttműködésében hordozta mindkét lélek. Sőt létezik arra vonatkozó célzás, hogy ebből az együttműködésből jöhetett létre az antropozófia. Ez természetesen nagy horderejű bejelentés.

Ezért nagyon találó, hogy bár Ita Wegman az évszázad elején már ismeri egy ideje Steinert, előadásait is hallgatja, de nem közeledik hozzá; ám abban a pillanatban, amelyben Steiner Goethe meséjéről beszél, hegyezi a fülét, megindul feléje és azonnal felveszik ezoterikus iskolájába.

V. MARIE STEINER ÉS EDITH MARYON

Steiner tulajdonképpeni missziója

W.W.: Steiner persze már sokkal régebben tisztában volt a közte és Wegman közötti együttműködés jelentőségével, hiszen már 1910-ben – bár nevek említése nélkül – részlegesen beszélt kettőjük inkarnációs sorozatáról. Nos, ha egyszer Steinernek annyira szívügye volt, hogy minél többen felismerjék ennek az együttműködésnek a jelentőségét, miként hatott rá akkor, hogy éppen legközvetlenebb munkatársai és a tagságból is sokan kétségbe vonták, kigúnyolták, sőt támadták mindezt?

E.Z.: Történelmileg nagyon fontos dolog, hogy Walter Johannes Stein /1891-1957, történelemtanár/ 1922-ben megkérdezte Steinertől, mit tart legfontosabb missziójának ebben az életben. Steiner azt válaszolta, hogy a reinkarnációról és a karmáról szóló tanítást. Ez az ő tulajdonképpeni küldetése, minden egyebet mások is elvégezhetnek volna. Az, hogy Steiner 1923-ban megkezdheti a karmikus összefüggések feltárását, véleményem szerint azzal magyarázható, hogy Wegman saját karmafelismerésekre jutott a lelkében, s ily módon először állt Steiner előtt egy ember, aki legalábbis kezdetlegesen éppen azt élte meg a maga lelkében, amit Steiner immár évtizedek óta kutatott. S mert legalább egyetlen ember teljesen elfogadta ezt, elkezdhetett beszélni a karmáról és reinkarnációról. Ita Wegman múltba látása mindinkább fokozódott, újabb és újabb emlékképek bukkantak fel benne korábbi életeiről, miáltal Steiner megkezdhette voltaképpeni misszióját.

Egyszerűen és merészen arra kell gondolni, hogy mindaz, amit Steiner az 1902-es és 1923-as évek között követőiért, illetőleg az Antropozófiai Társaságért tett, egyfajta gyógyító korrektúra volt. Különösen a régi okkult teozófiai tanokat korrigálta. Összes Műveinek kiadásában özönét találjuk az említett régi nézetek helyesbítésének. Korrektúráit szellemi erőből veszi, amely az új michaeli felismerési lehetőségekből merít, amit *A szabadság filozófiája* c. művében fejt ki. Ebben a könyvben egyszer s mindenkorra megindokolta és nyomon követhetően bemutatta az új felismerési lehetőségeket. 1902 óta próbálkozik Rudolf Steiner azzal, hogy ebben az értelemben közösen gondolkodjon az emberekkel, hogy kiszabadítsa őket keresztül-kasul beteges civilizációs elképzeléseikből. Ám attól fogva, hogy 1923-ban megkezdte közös útját Ita Wegmannel, azt folytatja, amit az évszázad elején hátrahagyott.

Elöttem különösen Karen Swassjan /a filológia és filozófia professzora/ tevékenysége révén vált ez világossá, aki éppen az imént kifejtetteket mutatta be megismerési munkáiban. Steiner nyelvezete is teljesen megváltozik az 1924-25-ös év *Antropozófiai tételeiben*, abban a könyvben, amelyet együtt írt Wegmannel. Ezáltal segítséget kaphatunk ahhoz is, hogy jobban megértsük Marie Steiner karmáját az Antropozófiai Társaságban.

W.W.: Hogy érti ezt?

E.Z.: Marie Steiner ehhez a régi teozófiai világhoz tartozik. Eduard Schuré /1841-1929, francia költő/ által kerül be a teozófiai körökbe. Egy okkult megbízatás folytán Rudolf Steinert is odaküldték azzal, hogy törődjék az ottani emberekkel. Igaz, ez a feladat nem egyezett Steiner saját akaratával. A teozófusok közötti megbízatást azonban szívvel-lélekkel felvállalta, ami csak azáltal vált lehetővé, hogy Marie von Sivers, későbbi felesége, teljességgel elismert személyiség volt ezekben a körökben. Nélküle minden bizonytalansággal hajótörést szenvedett volna ott. Sohasem férhetett volna közel a teozófiai körökhöz.

Ezért kellene egyszer nagyon alaposan tanulmányozni Marie Steiner helyzetét a későbbi, tehát 1918-1920-as években. Az a benyomásom, hogy ebben az időben ő már nem élt benne egészen Rudolf Steiner tevékenységének centrumában. Tulajdonképpen már

Steinernek a hármastagozás mozgalmáért való fáradozása sem volt elfogadható számára. Az utóiratokban, például a Waldorf tanárokkal tartott konferenciákon észrevehető, hogy többször félbeszakította őt, ami olykor már-már oppozícióként hatott. Ha pontosabban tanulmányoznák szerepét, rá lehetne jönni, hogy ő ezekben az utolsó években valami egészen mást akart, mint Rudolf Steiner. 1921-22-ben Steiner nagy nyilvános előadásokat tartott és együtt dolgozott az új hivatások felé törekvő ifjúsággal. Ekkor kezdődik Ita Wegman érája. 1922 után ő Rudolf Steiner tevékenységéhez tartozik. Talán ez némi segítséget nyújt ahhoz, hogy e két, az antropozófiai mozgalmon belüli női személyiség rejtélyét kissé árnyaltabban tudjuk szemlélni.

W.W.: Mindenesetre, a tárgyilagos bemutatás gyógyítóan hat.

E.Z.: Én is ezt gondolom. Ita Wegman életével és tevékenységével összefügg egy titok, amelyet fel kell ismerni ahhoz, hogy megértsük az Antropozófiai Társaságban uralkodó nehézségeket. Wegman csak egyfajta okkult lelkesülségből tudott cselekedni, amelyet asztráltestében hordozott, de részint áthatotta étertestét is. Ez magyarázza hihetetlen munkabírását Steiner halála után is. Amit én okkult lelkesületnek nevezek, Michaelhez kapcsolódott, aki néha valósággal benne élt. Ezt Rudolf Steiner néhány vázlatja és jegyzete is mutatja. Ha oppozícióval vagy ellenfelekkel kellett konfrontálnia, Wegman vagy harcba bocsátkozott – ami ezt a lelkesületet kioltotta benne –, vagy elkülönült. Miután elvégezte az okkult iskolát, nem tett semmiféle ellenlépést és igazát sem igyekezett bizonyítani. Ám ezért nem is érvényesült többé.

Napnál is világosabb, hogy Marie Steinerben is élt egy magasabb világbeli erő, de azért mint földi személyiség ő mégsem mennybéli lény! Ilyen lények akkor hatnak embereken keresztül, ha ezzel szolgálni lehet az emberi nem fejlődését. És nekem meggyőződésem, hogy Rudolf Steiner ilyen, embertársakon keresztül hatást kifejtő mennyei intelligenciáktól kapott segítséget; Marie Steiner által olyanoktól, akiket a szó hatása köt össze /előadások, a Goetheanum megépítése, euritmia/, Ita Wegman által inkább olyanoktól, akiket a cselekvés, tehát az okkultnak a külvilágban való megvalósítása kapcsolt össze. „Antropozófiát tenni”. Ez Steiner szállóigéje az 1923-as Karácsonyi Ülésszak óta.

W.W.: Steiner írja Marie Steinernek 1925. február 27-én:

„A megítélésben együtt érezni és gondolkodni mégis csak Veled tudok.”

Mit akar ezzel mondani és milyen viszonyban áll ez az együttműködés Steinernek a Wegmannal való együttműködésével?

E.Z.: Ezt a mondatot idézve az egész bekezdést kellene figyelembe venni. Gyakran csupán ezt az egyetlen mondatot idézik, pedig ha egész kontextusában olvassuk ezt, sokkal átfogóbb kép kerekedik belőle. Ráadásul el kellene képzelni azt a pillanatot és azt a szituációt, amelyben ezeket a szavakat leírták. Ez ugyanis néhány héttel Steiner halála előtt volt és e sorokat születésnapján vetette papírra. Ebben a levélben kifejti viszonyát e két nőhöz. Mivel a levelet Marie Steinernek írta, nagyon különös, hogy csak a gondolkodás és az érzés vonatkozásában szólítja meg őt, de nem teszi ezt az akarat tekintetében. Én egy kissé extrém álláspontot nyilvánítottam erről könyvemben, ami elfogadhatatlan Marie Steiner tisztelői számára. De gondolja meg a következőket: Rudolf Steiner viszonya Marie Steinerhez egészen más, mint viszonya Ita Wegmanhoz. Természetesen ezek a viszonyok változnak az idők folyamán; ráadásul Steiner más nőkkel is intenzíven együttműködött. Az embereken keresztül valami szellemi is hat; olyan emberekkel, mint Marie von Sivers és Edith Maryon, szellemi lények, érzékfeletti hatalmak is összefüggnek. Sőt, hogy milyen lények voltak ezek Wegmannál, még fel is írta, megrajzolta neki Steiner és nevükön is nevezte ezeket a szellemi lényeket. Érvényes

ez azonban – ebben biztos vagyok – olyan személyiségekre is, mint Rosa Mayreder, Pauline Specht és Anna Eunike, aki Steiner első felesége volt. Nem lehet az emberről, mint a Roséről azt mondani: „Az ember egy ember egy ember”, hanem akkor már azt kellene mondani: „Az ember egy lélek egy szellem.”

Steiner több embertől kapott segítséget és mellette való kiállást, és léteznek további személyek, mint például Alice Sauerwein /kb.1865-1931, az Antropozófiai Társaság főtitkára Franciaországban/, Mabel Collins /1851-1927, angol teozófus/, vagy Daniel N. Dunlop /1868-1935, az Antropozófiai Társaság főtitkára Angliában 1930-tól 1935-ig/, akik inkább homályban maradtak, de nagy jelentőségük volt Rudolf Steiner szempontjából. Minden emberrel összefonódik valami a szellemvilágból. Nem kellene kicsinyes gondolatoknál leragadni, messzebbre kell tekinteni és akkor kiderül, hogy Ita Wegmannal inkább az akarás fűzte össze Steinert, Marie Steinerrel pedig inkább a gondolkodás és az érzés.

Edith Maryon megmentette Steiner életét.

W.W.: Ki volt Edith Maryon és milyen viszonyban állt Steinerhez?

E.Z.: Rex Raab, az angol architektus érdekes könyvet publikált Edith Maryonról. /Rex Raab: *Edith Maryon. Szobrász és Rudolf Steiner munkatársa*. Dornach 1993/. Néhány évvel korábban a Rudolf Steiner hagyaték-kezelőség is kiadta a Maryon és Steiner közötti levélváltást. Ezáltal jól áttekinthetjük ennek a háttérben működő asszonynak az életét. Ő az a bizonyos művésznő, aki a szobor – az emberiség reprezentánsának – megalkotásánál döntően segített Steinernek, és megbirkózott a munka legnehezebb részével. Éveken át dolgozott együtt Steinerrel a műteremben ezen a szobron. Ő alkotta meg az euritmiához szükséges fafigurákat is, amelyek igen értékesek a szakemberek számára.

Edith Maryon szempontjából nekem lényegesnek tűnik, hogy Rudolf Steiner évekig dolgozott együtt vele. Tartózkodó személyiség volt, aki a kívülállókra, mindenekelőtt a műterembe látogatókra cerberusként hatott. Megpróbált mindenkit elriasztani, hogy Steiner nyugodtan dolgozhasson. Legszívesebben mindenkit elüldözött volna, mert tudta, hogy Steinernek időre és nyugalomra volt szüksége. Magam akkor jutottam el Maryonhoz, amikor felfedeztem, hogy Steiner Spruch-okat írt neki. Ezeket a versszerű mantrákat összehasonlítottam a Wegmannak írt Spruchokkal és mantrákkal.

W.W.: Mennyiben különböztek egymástól a Maryonnak és a Wegmannak szóló Spruchok?

E.Z.: A Maryonnak szántak hihetetlenül mély értelműek. A Wegmannak szólók – amelyek sokkal számosabbak –, gyakorlatok egész skáláját ölelik fel. Sűrűn érintik Steiner hozzá való viszonyát is, illetőleg kettőjük együttműködését. Maryonnak ellenben Steiner az emberiség történetének ősidejéről szóló jellemzést adott. Maryon betegágyánál például a következő Spruch-ot adta át neki:

Ha az istenek csupán
örömben emésztették volna fel magukat,
sohasem jött volna létre a világ;
Csupán saját lényüket
Szórták volna bele a Kozmos légjébe:
Szomorúak lettek ezért
És panaszosan ölelték át
Saját lényüket

És a panaszból
Életre kelt a boldog Legyen!
A világot alkotó Ige.

Öröm a tűz
Mely felfénylik
Ha a panasz
Elhamvad.

Ezekből a Spruchokból világos lett előttem, hogy Edith Maryon egyéniség kellett legyen, akit Rudolf Steiner egyenrangúként szólított meg. Egy ember, akinek ilyen gondolatokat szentelt Steiner, csakis rendkívüli személyiség lehetett. Feltehetően nagy személyisége volt a történelemnek.

W.W.: Miért mondta Steiner vele kapcsolatban azt, hogy „Ő megmentette az életemet?”

E.Z.: Steiner együtt dolgozott vele az emberiség reprezentánsa szobron és egy létrán állt. Hirtelenül egy lyukba lépett, és ha Edith Maryon nem fogta volna meg, rázuhant volna egy néhány méterrel lejjebb lévő hegyes cövekre. A baleset következtében Steiner vagy meghalt vagy legalábbis súlyosan megsérült volna. Ettől mentette meg őt Maryon, amennyiben a kellő pillanatban megragadta. Mindketten megállapodtak abban, hogy nem beszélnek erről senkinek. De amikor Edith Maryon meghalt, Steiner a nekrológokban felfedte ezt az esetet.

Karmahatás Maryon és Wegman között?

W.W.: Ön dokumentációjában a következőket idézi Ita Wegman jegyzeteiből:

Néhány hónappal a tűzvész után
Nyilvánvalóvá tették számomra
a karmikus összefüggéseket
amelyek Közted és köztem voltak.
– Karma természetesen
mindig volt közöttünk
(Karmahatás gátolva v. Sivers kisasszony által
Miss Maryon, India)

Az idézőjel itt valószínűleg dettójel akar lenni, mert Wegman kézírásos változatában az ennek megfelelő helyen van.

Hogy értendő ez a karmagátlás Marie Steiner által és talán Edith Maryon által is? Mit jelent ez a szó India, Maryonra vonatkoztatva? Létezik talán egy régi spirituális kötődés Maryon és Wegman között?

E.Z.: E jegyzet háttere valószínűleg egy ezoterikus óra, talán 1923. május 27-én, vagy ugyanennek az évnek valamelyik őszi hónapjában. Azt nem tudom, mit jelent Edith Maryont illetően, de mindenesetre különös. Ha egy holland, mint Ita Wegman „Indiát” említ, ezen Indonéziát érti. Indonézia ugyanis az egykori Németalföldi India. Indiát, azt az országot, amelyet Nagy Sándor többször véres hadjáratokban meghódított, a hollandok Indiának mondják. Talán Nagy Sándor akkoriban személyes karmikus terhet is vállalt

magára, amely összefügg Maryonnal. De ezt nem tudom, mert ezen a területen semmi egyebet nem voltam képes felkutatni.

W.W.: De ha Ita Wegman „Indián” Indonéziát ért, akkor ezt nem lehet Nagy Sándor karmaterheként értelmezni.

E.Z.: Pontosan. Akkor ez egyszerűen érthetetlen. Mert amennyire én tudom, Maryonnak sohasem volt semmiféle dolga Indonéziával. Természetesen lehet erről kalandos spekulációkba bocsátkozni. Feleségem, Cordula azt gyanítja, hogy az India kifejezésen itt azt vélelmezik, hogy mindkét nő, Marie von Sivers és Edith Maryon is inkább a keleti okkultizmusból származik; tény, hogy Rudolf Steiner nyugati irányultsága 1924-ben, Ita Wegmannal összefüggésben kezdődött.

Ita Wegman – mint mondtam – sajnálta, hogy csak ilyen későn jött Rudolf Steinerhez. Amikor 1902-ben Berlinben rábukkant Steinerre, nem csatlakozott hozzá. Miért nem lett már akkor szilárd munkatársa? Végül is 1922-ig tétovázott. Amikor ezt később panaszosan szóvá tette, Steiner Wegman szempontjából ugyan tragikusnak minősítette e körülményt, de úgy vélte, szükség volt erre a hosszas tartózkodásra, mert Wegmannak még kompenzálnia kellett régi karmáját. S ettől nagyon szenvedett.

Az is lehetséges azonban, hogy a célzás „Indiára” saját magával függ össze. Mindenesetre rejtély, hogy a karmahatást Maryon és Marie Steiner gátolta volna, hiszen éppen Wegman volt az, aki karmikusan akadályozva volt a Steinerhez való csatlakozásban.

Wegman egyébként csak azért találkozhatott Steinerrel, mert az a teozófia felé fordult. Ha újságíró vagy tanár maradt volna a szakmunkásképző iskolában, sohasem jött volna létre e találkozás. Ez csak ezért történt, mert Steiner a Német Teozófiai Társaság főtitkára lett. Így találhatta meg Wegman őt, de egyúttal Marie von Siverst is. Azt azonban nem tudom megítélni, hogy ő ezt akadályként fogta-e fel és élte-e meg. Maryon 1912-ben jön Dornachba. Wegmannak is módja lett volna rá, hogy Dornachban vagy Baselben telepedjék meg orvosként, de ő ezt csak 1922-ben tette meg. Természetes, hogy közte és Maryon között léteznek karmikus szálak, de én nem szeretnék erről spekulálni.

W.W.: Vajon Wegmannak volt-e kompenzálni valója Maryon sorsát illetően, amennyiben 16 hónapig ápolta őt betegágyánál?

E.Z.: Ő volt Maryon orvosa, miután 1922 szilveszter éjszakájának tűzvésze után súlyosan megbetegedett. Kiújult régi baja, amely már az 1910-es és 1912-es években ágyinak döntötte. A tűzvész éjszakájától egészen 1924 májusában bekövetkezett haláláig szüntelenül beteg volt. Rendkívül neheze égett ennek az akaraterős, mindenkor készenlétben lévő, permanensen Rudolf Steinerért tevékeny nőnek ágyhoz kötöttségének állapota. Végtelenül szenvedett ettől. Ágyhoz kényszerültsége mártírium volt számára. Wegman feladata volt Maryon kezelése, Steiner pedig intenzíven figyelemmel kísérte orvosi ellátását. Maryon halála kapcsán írt nekrológjaiban Steiner szólt arról a karmikus tényről, amelyet abban látott, hogy Wegman átvette Maryon orvosi ellátását.

Marie Steiner összeomlása.

1922-ig Maryon egészséges volt és teljesen Steiner rendelkezésére állt. A tűzvész által beteg lesz és ezután Wegman állt Steiner rendelkezésére.

Marie Steiner immár 1916 óta komisz mozgáskorlátozottsága miatt hátrányos helyzetben volt. Időnként tolókcobiban kellett tolni őt, és akkor is, amikor leégett a Goetheanum, tolókcobiban tolták őt fel a dombon. Voltak ugyan fémsinei, amelyekkel valamennyire tudott járni. Mozgáskorlátozottságának oka abban rejlett, ahogyan hatottak rá az átéltek. A lelki benyomások oly mélyen érintették, hogy végtagjainak bénulásához vezethettek.

Betegsége tehát nem pszichikai, hanem pszichoszomatikus jellegű. Ebben a tekintetben súlyosan beteg volt.

W.W.: Volt-e valami kiváltó oka e betegségnek ebben az életben?

E.Z.: Ez a Marie Steiner által oly nagyon tisztelt Eduard Schuré 1916-ban történt árulása volt. /Schuré 1916 júliusában elfordult az antropozófiától és politikai ügynöki tevékenységgel vádolta meg Rudolf Steinert és Marie Steinert az össznémetiség értelmében; W.W./ Marie Steiner szinte megsemmisült. Három napig mereven feküdt ágyán és nem tudott megmozdulni. Áldozata volt teljes erőbevetésének is. Rudolf Steinernek tehát Maryon megbetegedése és a Goetheanum 1922-23-ban történt leégése után nem volt többé jobb keze, nem volt senkije, aki jártas lett volna az ő gondolkodásában és ügyeit egy bizonyos nívón képviselhette. Természetesen voltak irodájában munkatársai, de nem volt többé igazi jobb keze.

Rudolf Steiner zokogott a sírnál.

W.W.: Még betegfeljegyzés sem létezik Maryonról, amit Wegman készített?

E.Z.: Ezt nem tudom. Én nem találtam egyet sem. Minden valószínűség szerint van egy orvosi dosszié, de erről amúgy sem beszélhetnék.

C.Z.: Hiszen Wegman minden erejével küzdött Maryonért és mindig beszámolt Steinernek hogylétéről.

W.W.: Miért sújtotta le Steinert ennyire Edith Maryon halála 1924 májusában?

E.Z.: Közeli munkatársak halálakor mindig nagyon szűkszavúan nyilatkozott. Christian Morgenstern /1871-1914/ halálakor még zokogott is a sírnál. Margareta Morgenstern elmondta nekem, hogy arcát teljesen elborították a könnyek. Az, hogy Maryon halála ilyen mélyen érintette, arra mutat, hogy mélységes karmikus kapcsolatban állt vele. Maryon ezoterikus kapcsolatból jött, és tagja volt egy okkult páholynak /Golden Dawn/ Angliában.

W.W.: Edith Maryon 1924. május 2-án hal meg. 1924 júniusában Rudolf Steiner Koberwitzben tartózkodik. Onnan négy levelet datál június helyett májussal Ita Wegmannak. Mivel magyarázza ezt az elírást?

E.Z.: Ez a tévedés nagyon sajátos, mert minden más levél helyesen keltezett és írásuk arról tanúskodik, hogy Steiner önuralmának teljes birtokában vetette papírra őket. Ezek a levelek is hibátlan dikciót tükröznek és rendkívül higgadt fogalmazás benyomását keltik. Formailag az egész leírás tökéletes. Az egyetlen, ami ebben a négy levélben hibádzik, a dátum. De én nem ismerem ennek az elírásnak az okát. Természetesen Steiner is követett el néha elírásokat. Ám ahhoz képest, amennyit írt, nagyon keveset.

Ezért egyszerűen csak kombinálni kezdtem. Amikor Steiner Ita Wegmannak Koberwitzből írt, valami spirituálisan fontos dologhoz kapcsolta ezt; ahhoz tudniillik, ami egy hónappal korábban /május elején/ történt. Eközben minden bizonnyal a Maryon halála körüli összefüggésekre emlékezett. Dokumentációm első kötetében megemlítettem annak lehetőségét, hogy Steiner tévedése talán Maryon halálával függhet össze. Edith Maryon május 2-án hal meg, 3-án tartotta meg Steiner emlékbeszédét, 4-én és május 9-én karmagyakorlatokat tartott és május 6-án mondta el Maryont búcsúztató beszédét. Ez idő alatt naponta együtt dolgozott Ita Wegmannal a klinikán, de a műteremben is. Feltételezésem szerint kettőjük között ezekben a napokban sorsdöntő viták zajlottak le. Meglehet, ezeket éppen Maryon halála váltotta ki és Steiner talán felvilágosította Wegmant arról, ki volt Maryon korábbi életeiben. Wegman Maryon inkarnációiról

alapvetően hallgatott, bár nyilvánvalóvá tette, hogy tudott róla, ki volt Maryon utolsó inkarnációjában.

VI. A BIOGRÁFUS TAPASZTALATAI IGAZSÁGKERESÉSE ÚTJÁN

Az érzékelőlélek etetése anekdotizmussal.

W.W.: Az antropozófiai mozgalomban rengeteg anekdota kering, amely gyakran igencsak távol esik az igazságtól. Ön hogyan vélekedik az anekdoták autentikusságáról és mi módon használt fel ezekből munkájához?

E.Z.: John Steinbeck találó idézete jut eszembe erről. Lee, a kínai azt mondja: „Az igazságban több a szépség, akkor is, ha ez egy szörnyű szépség. A mesemondók a város szélén úgy forgatják és fordítják az életet, hogy a restekre, a butákra és gyengékre édesen hat, de ez csak a gyengéset erősíti, nem tanít semmit, nem gyógyít semmit, bár fellendíti a szívet.”

Amikor dokumentációm feldolgozása során egyre inkább észrevettem, hogy Ita Wegmanról zavarosan és emocionálisan beszélnek, úgy döntöttem, hogy művemet kizárólag történelmileg ellenőrizhető tényekre fogom alapozni. Az anekdoták nem tiszta ügyek. Többnyire az a szándékuk, hogy valamit az élmény szintjére emeljenek. Nagyon gyakran tendenciózusak, tartalmuk elkápráztat úgy, hogy az ember megfélelkezik róla, miért és ki is meséli el. Általában azt sem vizsgáljuk, ki által keletkeztek és ki terjesztette őket.

Azt tapasztaltam, hogy olyan kérdéseket, amelyek történelmi hiátusok miatt vetődnek fel, önmagunk számára a legapróbb részletekre is kiterjedő pontossággal kell feljegyezni. Ha türelmesek vagyunk és nem hagyjuk a szóban forgó kérdéseket elveszni tudatunkból, mindig megjön rájuk a válasz vagy intuícióból vagy kívülről.

A tudati lélek azonban a szubjektív véleménytől független, objektív igazságot követel. Az igazság feljebbvaló akkor is, ha ez a megtalált igazság nincs ínyünkre. Meglehet, ez talán fájdalmas, de a tudati léleknek ez a természete. Ha ugyanis helyesen gondoljuk a tudati lelket, ez többnyire fáj. Az anekdotizmus ellenben az érzékelő lélek számára eledel. Én síkraszállok a történelmi hagyományok megtisztításáért. Emellett fennáll az a már említett fenomén, hogy el kell viselni a nyitott kérdéseket is. Ilyen nyitott kérdés például az Edith Maryon körüli rejtély és viszonya Ita Wegmanhoz. Adott esetben az embernek egész életében ki kell bírnia, hogy nem kap választ. Sőt, talán több inkarnáción át is ki kell bírni ezt. De meggyőződésem, hogy valamikor mindenre megérkezik a válasz. Minden valódi kérdést valamikor a világ történése megválaszol.

W.W.: Anna Samweber /1884-1969/ sok anekdotát terjesztett Steinerről és környezetéről, amelyeket azután más szerzők átvettek. Mennyiben van egyáltalán valóság tartalmuk ezeknek az anekdotáknak?

E.Z.: Anna Samweber kincsesbányája az anekdotáknak. Marie Steiner egyik segítőtje volt berlini háztartásában. Kivált színesen tudott mesélni Rudolf Steinerrel kapcsolatos élményeiről. Jakob Streit, Marie Steiner egyik nagy tisztelője ezeket az elbeszéléseket írásba foglalta. A könyv tehát, amely *Életemből* címmel /Basel, 1981/ jelent meg, nem is magától Anna Samwebertől származik. Ebben a könyvecskében felbukkan például az az anekdota, miszerint Marie Steiner megsemmisített volna Rudolf Steinertől származó leveleket vagy dokumentumokat.

Anna Samweber írja az állítólag elégetett levélről:

Marie Steiner egyszer /Rudolf Steiner halála után/ megmutatta Steiner egyik levelét, amelyben az kifejtette, miként rendelték el kettőjük számára a szellemvilágban, hogy

Steiner földi feladatát csakis Marieval együtt teljesítheti. Ez egyike Rudolf Steiner nagyon személyes leveleinek, amelyeket Marie Steiner elégetett. Amikor megkérdeztem tőle, miért tette ezt, hiszen fontos lenne, ha a tagság tudna erről, nagyon határozottan azt válaszolta:

- Csak nem szolgáltatathatom ki ennek a Társaságnak a legintimebbet!

Ha ezután más összefüggésekben is azt olvassuk, hogy döntő dokumentumokat, amelyekre a Rudolf Steiner hagyatékkezelőség részéről még ma is hivatkoznak, valamikor megsemmisítettek, akkor közvetlenül szembetaláljuk magunkat az anekdotizmus természetével. Ha megsemmisítettek egy dokumentumot, akkor a bizonyíték is eltűnt. A történész tudati lelkének magatartását tekintve ekkor már nincs többé értéke, sőt célja sem tovább terjeszteni bármilyen tartalmakat, amelyek egy állítólag megsemmisített dokumentumban benne voltak.

Egyáltalán nem evidens, hogy Marie Steiner bizonyos dokumentumokat megsemmisített, ellenkezőleg, Rudolf Steiner minden papírdarabkáját megőrizte. Hogy Marie Steiner Rudolf Steiner egyik levelét megsemmisítette volna, egyszerűen lehetetlennek tartom. Még akkor is lehetetlennek tartom, ha megállapítják: tanuk előtt vették jegyzőkönyvbe, miszerint hallottak róla, hogy bizonyos dokumentumokat megsemmisített. Számomra ez a mesék birodalmába tartozik.

Annak, aki a lehető legalaposabban tanulmányozta Rudolf Steiner viszonyát Marie Steinerhez, nincs szüksége efféle badarságokra. Hiszen evidens, hogy Steiner földi küldetését csak Marie Steiner segítségével tudta betölteni; ez sorsdöntő tényező volt. Mire hát ez az egész felhajtás az elégetésről?

W.W.: Mi a helyzet Polzer-Hoditz /1869-1945, a többi között a hármas tagozódás mozgalmának aktivistája/ állítólagos naplójával, amelyben - mint hírlík - egy Steinerrel 1925-ben készült beszélgetést ad közre? Az állítólagos napló rendszeres időközökben feltűnik és kéz alatt autentikusként árusítják. Ki követte el ezt a hamisítást?

E.Z.: Ez Paul Michaelistól /1903-1974/, a rendkívül élénk antropozófiai előadótól ered, aki Polzer-Hoditz gróffal, ennek utolsó éveiben igen szoros bizalmi viszonyban állt, s akire rábízta naplóit és minden egyéb feljegyzését. Rendelkezem Michaelis egy nyilatkozatával, amelyben biztosít afelől, hogy elégette Polzer-Hoditz egyik naplóját. Ez az állítólag megsemmisített napló tartalmazta volna azokat a legdöntőbb állításokat, amelyeket Steiner életének utolsó napjaiban Polzer-Hoditz-cal szemben tett. Példának okáért a Szellemtudományi Főiskola második és harmadik osztályának berendezéséről. Ha léteznek egyáltalán fontos hagyományok, ez egy egészen centrális dokumentáció lett volna. Ilyesmit nem semmisítenek meg.

Paul Michaelis írja 1968. február 21-én egykori munkatársnőjének, Erika Warnkének Freiburgba:

„Érdeklődsz a Polzer-émlékezések felől: én valamennyit átadtam az Elnökségnek /Dornachban W.W./, amikor négy évvel ezelőtt elszántam magam a klinikai utazásra.”

Arra gondolt, hogy meg fog halni.

„Csak a nagyon privát naplókat égettem el! Mindet!”

Ez a levél Paul Michaelis saját keze írásával itt van nálam.

W.W.: És miért írta ezt, habár feltehetően hazugságról van szó?

E.Z.: A probléma abban áll, hogy nem lehet bizonyítani: ez egy hazugság. De éppígy nem lehet bizonyítani azt sem, hogy bármit is elégetett volna. Abból azonban, amit - úgymond - elégetett, azóta szüntelenül idéznek. Előbb elterjeszt mindenféle dolgot, ami állítólag

Polzer-Hoditztól ered, majd megsemmisíti a bizonyítékokat. Különösebb kriminalisztikai érzék nélkül is adódik ebből azon egyszerű kérdés: Miért? Ha ugyanis nem égetett volna el semmit, úgy halálával kiderült volna, hogy Polzer-Hoditz állítólagos feljegyzései csupán az ő fantáziájának termékei. Én ennél a válasznál maradok mindaddig, amíg valaki be nem bizonyítja nekem az ellenkezőjét. Hogy végül is az, amit Polzer-Hoditz állítólagos naplójegyzetei útján elterjesztettek igaz-e vagy sem, arról már nem lehet ítéletet formálni, mert megállapíthatatlan.

W.W.: Polzer állítólagos naplójegyzeteiben tehát a második és harmadik osztály berendezéséről és ennek vezetéséről van szó, úgy mint az Albert Steffenről tett kijelentésekről és állítólagos mexikói inkarnációját ért cinikus utalásról?

E.Z.: Pontosan.

Kitérő Emanuel Zeylmanstól.

A tudati lélek tapasztalatai Ita Wegman életújának kutatásánál.

A tudati lélekre elsősorban a fájdalom jellemző. Ez a fájdalom azáltal keletkezik, hogy az individuális, személyes lelkiéletbe betör az objektív szellemi tapasztalat. Eközben a lélek átéli az óriási diszkrepanciát a saját léte és a kozmikus lét szellemisége között, és egyúttal saját egyéni énjének szörnyű tapasztalása birtokában van. Létrejön a sejtés az Én-ség misztériumáról: hogy a saját lélek ellene hat minden szellemi-isteninek, amennyiben nem követi a szellemet. Az individuális Én-ség titka egy paradoxon: ha saját létét szolgálja, megakadályozza legmélyebb lényét, amely a szellemnek való odaadásából áll. Ha feladja saját létét, akkor növekszik individuális ereje és a lelkeséget áthatja szellemi odaadással.

De hiszen ez a fájdalom maga is egy objektív világfolyamat; a lélek melegít és világít, mint a gyertya lángja, amely saját szubsztanciáját emészti fel. A tudati lélek fájdalma tehát egy égési folyamat, amely az Én és a Kozmosz között jön létre. Ha a lélek elégeti magát, úgy ebben a megsemmisülésben rátalál magasabb rendeltetésére. A saját lét eltűnik; az emberi Én-ség értelme magasabbá válása, túl a sajátléten. Goethe ezt így fogalmazta meg: Fel kell adnunk létünket ahhoz, hogy létezzünk.

Történelmi művekkel közreműködünk abban, hogy milyen alakot ölt a múlt az emberi tudatban. Közreműködés ez az emlékezés higiénájában, terápia az emlékezés erejének. Szolzsenyicin egy interjúban /*Die Zeit*, 1993. okt.29./ leírja, hogyan viselkedett az oroszországi februári forradalom kutatásánál, amelyet *A vörös kerék* c. könyvében dolgozott fel. Azzal a fenoménnal állt szemben, hogy a forradalom leírását 70 évig történelmileg megakadályozták. A korábbi uralkodók, mint Lenin és Sztálin, megalkották saját mitológiájukat. Kellemetlen kortársaikat eltették láb alól. Az archívumokat betemették, sőt megsemmisítették.

A *Die Zeit* újságírója közbeveti:

„Ebből nem következik az, hogy a később napvilágra került, korrigált történelmi kép immár bizonyára megfelel a tényeknek, valójában ugyanolyan mitológia lehetne, csak éppen más impulzusok alapján.”

Szolzszenyicin:

„A határvonal, amely a jót és a gonoszt elválasztja egymástól, az emberben van...
...minden egyes ember szívében.”

„Nyitott vagyok arra, hogy új formákat alkalmazzak, csak azt ellenzem, hogy ezt öncélúan tegyék.”

A későbbi kutató előnyben van a kortárs tanúval szemben: neki módjában áll, inkább, mint a legtöbb kortárs tanúnak az egészet áttekinteni. Sőt, képes arra is, hogy saját történet szemléletének kialakításánál az akkori történetekben részt vett kortársak egy részének impulzusait is figyelembe vegye. Ezért van csupán korlátozott értéke az úgy nevezett „veterán-kikérdezésnek”. Végezetül oda torkollik a kérdés: valójában ki uralja a történetírást? A kérdésben benne van a későbbi kutató integritása, másodsor készsége az objektivitáshoz abban az értelemben, ahogyan erről a tudati lélek magatartásáról szoltunk, és harmadszor intuíciójának ereje. Ha tehát csak az igazságot keresi és saját személyes akaratának tendenciáit kívül hagyja, folytonosan el kell különítenie egymástól lényegest és lényegtelent. Ha ki akarja kapcsolni személyes akaratának tendenciáit, fel is kell ismernie ezeket. Vagyis – negyedszer –, a történetírás önismeret kérdése is.

Erre akkor lesz képes, ha hagyja, hogy a téma vezesse; ez pedig az objektuma iránti melegség és odaadás. Tehát ez azt jelenti, hogy tovább képezi magát témájában. Az önismeretre való állandó készenlét mellett saját magát is bevonja a kutatásba, s objektivitása még fokozódhat is, ha kész arra, hogy tárgyától tanuljon. Önmaga nem akar beavatkozni témájának tartalmába, mégis teljesen benne kell lennie.

Az ilyen módszerek révén küszöbökhöz érkezünk. A kutatás immár nem személyes ügy, és már nem is személyes impulzus. Számomra a küszöb a gondolkodás élménye volt. Átélttem, hogy a téma, amellyel foglalkozom, kutatásom objektuma, gondolatokat tartalmaz, s ezek észlelése vált immár feladattá. Teljes lélekkel beállítódni erre, úgyszólván a „megértés szervévé” válni, ez az alapja a majdan teljesítendő gondolkodásnak. Átélttem a gondolkodás misztériumát: feltétel nélküli elkötelezettség egészen odáig, amíg bennem kezd el gondolkodni az objektum.

Nos, nehéz volt kibírni, elviselni bizonyos Ita Wegmanról szóló írások hatását; például azt a diszkrepanciát, amely egyfelől Rudolf Steiner Wegman felé fordulásából került napvilágra róla, másfelől pedig az úgynevezett *Memorandum* nyomán kialakult történeti képe között feszült. Jómagam az úgynevezett Kirchner-Bockholt-féle könyvet is kihatásában nehezen elviselhetőnek tartottam. Igazságtalanság történt azzal, hogy történeti arculatot formáltak meg egykori inkarnációkból anélkül, hogy feldolgozták volna Wegman jelenlegi életútját. A kérdés azonban felvetődik: végtére is helyesen ítélem-e meg Wegmant dokumentációm három kötetében? Mert hiszen erről van szó! A válasz pedig így kell hangozzék: nem! De a rejtély részletei legalább mégis láthatóvá lettek.

Most már a forma kérdéséről volt szó, mert a tudati lélek megköveteli, hogy a forma egyezzen tárgyával. Magának a témának is van szellemi vonatkozása, ami ebben az esetben különösen gyötrelmes volt; mert megérhetjük, hogy egy olyan emberről, mint Wegman, alig lehet könyvet írni. Itt nem helyénvaló sem a rokonszenves, szívet melengető, sem a szívélyes rokonszenvet keltő könyv, de a regény sem. Tehát egy krónika? Krónika miről? Wegman lelki fejlődéséről? De hiszen ez messzemenően ismeretlen! Így azután tíz évig vívódtam, és közben 63 éves lettem. A Friedmut Krönerrel 1989-ben való találkozással végül létrejött a lehetősége annak, hogy megvalósuljon valami abból, amit Rudolf Steiner egyszer egy úgynevezett ezoterikus órán így írt le:

„Azoknak, akik könyveket írnak, amelyek tartalma alkalmas meditációs anyagokra, nagy kísértést kell leküzdeniük. Léteznek könyvek a legmagasabb igazságokról. Ha az ember ezeket olvassa, fagyos hűvösség, bizonyos tartózkodás és szárazság árad feléje. És mások, amelyekből az érzelmek melegsége, a túlaradó hév csap feléd. Ez utóbbiak sok embert elbűvölnek, ezért lesznek, akik ezeket részesítik előnyben. És ebben rejlik az író számára a kísértés, hogy művébe saját érzelmeit, saját lelkesedését vigye bele, hogy ezeket közölje olvasójával. De miként hat ez rá? Ha az író képes volt saját érzelmeinek visszafojtására és csak a tiszta, szűzies igazság-gondolat tolmácsolására, ami olyan, mint egy templom, mint az ókor tiszta, szűzies misztérium-templomai, akkor a tanítványban csupán a tiszta gondolat által fog valami felvillanni, benne felgyulladni és őt a felismerés magaslataiba vezetni. Azok az írások, amelyeket írójuk érzelmei járnak át, úgy hatnak az olvasóra, mint az emésztő tűz és nem engedik felgyulladni a saját szikrát.”

Nos, én magam természetesen nem vagyok tanító abban az értelemben, amint Steiner ezt itt megfogalmazza, de mégis egy eszköze vagyok a tanításnak. Így lehetett rátalálni a háromkötetes dokumentációhoz illő stílusra.

Nem akarom túl hosszúra nyújtani ezt a kitérőt, és itt már csak arról a három görcsről akarok beszámolni, amelyet újra és újra átéltem ennél a témánál. Az első görcs Ita Wegman viszonya volt az Antropozófiai Társasághoz. Mindent lehetett mondani rá, csak azt nem, hogy megszállottja az egyesületesdinek. Egyáltalán nem lehetett őt a Társaság funkcionáriusaként „megélni”, úgyhogy eleinte nagyon nehezemre esett a téma e részével megbirkózni. De azután felidéződött bennem az 1923. évi Karácsonyi Ülésszak tökéletes nívója: Steiner itt formát adott /vagy legalábbis felkínált/ egy emberi közösségnek, amely forma csak távolról hasonlított a mi túlhaladott „Társaság”-ról vallott felfogásunkra. Az egész teljesen és új módon az emberire épült fel. Ez az új Társaság – vagy inkább közösség – minden tekintetben az emberlétet mozgatja meg tagjaiban.

A második görcs Ita Wegman és Marie Steiner volt. Ez a görcs megmaradt. Bár meg kell mondanom, ebben a kérdésben is mozgásba jött néhány dolog. Így például Marie Sawitch biográfiája /Dornach 1963/ is segít előbbre vinni a problémát. Többet erről most nem akarok mondani: talán a Flensburger Heft jelen száma is ad némi segítséget ennek a görcsös témának újbóli megmozgatásához.

A harmadik görcs témája: az évszázad vége. Aki őszintén, mélyen és elfogulatlanul bedolgozza magát Steiner és Wegman viszonyába, észreveheti, miként lehet Rudolf Steiner életútjára még egyszer egészen új módon tekinteni: mintha 1923-ban az Ita Wegmannal való találkozása által lehetősége adódna egy rejtett szál újra felvételére. Valami rejtett titok Steiner biográfiájában – amit azonban könyvében, az *Életutamban* kb. 1899-ig már meg lehet találni – de csak élete végén kerül meglehetősen feltűnően napvilágra; ott ugyanis, ahol Michaelről beszél. Úgy tűnik, mintha 1900 és 1923 között egyfajta rejtett újraszületés ment volna végbe, amely azután 1923-ban válik láthatóvá. Lehet ezt a michaeli gondolkodás születésének nevezni?

Mindenesetre arról van szó, hogy minden, ami antropozófia, immár a cselekvés fogalomkörébe tartozik. Joseph Beuys felfogta ezt, és a következőképpen fejezte ki:

Minden

a gondolkodás hőfokának jellegétől függ

ez az akarat

új minősége.

Beuys-t csupán egyetlen szavában szeretném korigálni. Nem a hófok jellegéről van szó a gondolkodásban, hanem magának a gondolkodásnak a hófokjellegéről. Ily módon e kijelentést a következőképpen javasolnám mottóul a jövő antropológiájának és Ita Wegmannak, tehát ennek az évszázadnak, sőt évezrednek a végére:

Minden

a gondolkodásbeli hófok jellegétől függ –
ez az akarat
új minősége.

Végezetül még Walter Johannes Stein életrajzából:

„Ami mármost a történelem ábrázolását illeti a tanításban, Rudolf Steiner azt a tanácsot adta, hogy a többnyire hézagosan ránk hagyományozottakat belsőleg, utólag alkossuk meg egzakt és produktív képzelőerővel, és utána addig hagyjuk érlelődni az eredményt, amíg elvárható egy lekerekített ábrázolás kialakulása.

- Próbálja meg mindazt, ami történelmi, azt is, ami esetleg csak hagyománytöredékekben maradt ránk, a maga teljességében elgondolni. Gondolatban egészítse ki azt fantáziájának segítségével hívásával. Konkretizáljon minden elképzelést, természetesen tekintetbe véve minden történelmi hagyományt. Ezután azt, ami ily módon kialakul Önben, engedje át álmán és figyelje meg a módosulást. Amit így megkap, nyugodtan előadhatja a gyerekeknek.

Ellenvetésemet – miszerint, ha fantáziáját hívja segítségül az ember, könnyen tévedhet pontatlanságokba – Steiner elutasította. Azt mondta:

- De hiszen minden hagyományt figyelembe vesz és képi elképzelését átengedi álmán. S itt csakugyan megváltoztatják, mert a szellemvilágnak gondja van rá, hogy a valódi nyilvánvalóvá legyen. Ha így jár el ismételten, azt is megfigyelheti majd, hogy a talán több egymást követő éven át előadott ugyanazon anyag megváltozik. És úgy változik meg, hogy egyre pontosabb lesz. Sokkal pontosabb, mint a Fable convenue, amelyet történetnek neveznek.”

Egy elrejtett Steiner-dokumentum megtalálása.

W.W.: Rudolf Steiner 1924 júniusában azt mondta volna Johanna von Keyserlingk-nek /1879-1966/, hogy a tagok nem teszik magukévá a Karácsonyi Ülésszakot. Igaz, a Michael-ünnepig még van idő, de ezután le fognak csapni a démonok. Ez is egy anekdota, amelynek nincs valóság alapja?

E.Z.: Ezt a kijelentést Rudolf Meyer, /1896-1985, a keresztényi közösség papja/ hagyta ránk. Meyer részt vett Steiner *Mezőgazdasági tanfolyamán* Koberwitzben, s ezen kívül igen jó barátságban volt Johanna von Keyserlingk-kel. Rudolf Meyer azonnal feljegyezte ezt a kijelentést, amint meghallotta Johanna von Keyserlingktől. Dr. Gisbert Husemann kérésére ezt 1980-ban még egyszer ellenőrizte Rudolf Meyernél és 1924-ből származó naplójában e kijelentést hiteles feljegyzésként megtalálta. Ennek ellenére én továbbra is kételkedtem. Végeredményben itt Steiner nagy horderejű szaváról van szó, amely ha igaz – így gondoltam én –, jobban meg lehet érteni betegségét. Mert 1924 végén ismételten

démonok működéséről beszélt Ita Wegmannak a *Te varázslatos fonáksága az életnek /Du Widersinnszauber des Lebens/* c. versében is, amelyet 1924 novemberében, betegágyán írt.

Az *Életutam* 26. fejezetében a démonokat az intolerancia ahrimáni szellemeinek írja le, akik a gondolkodásnak semmiféle más lehetőségét nem hajlandók elismerni. Másfelől karma előadásában Steiner Nagy Sándor szellemének halálutáni működéséről beszél; nevezetesen arról, hogy Nagy Sándor halála utáni missziója a démoni idolk, agyrémek leküzdése volt. Mindenekelőtt Bacon agyrémeiről van szó.

Tehát évekig kétségbevonam a démonokról tett kijelentést.

W.W.: Tudta-e bizonyítani valamikor Steiner kijelentését?

E.Z.: Igen is, nem is. Szobám ugyan tömve volt már archív anyagokkal, ennek ellenére 1989 nyarán még egyszer el kellett utaznom Arlesheimbe. Ezekben a hetekben rendkívüli hóhullám uralkodott. Valami különös módon arra ösztönzött, hogy ismételten végigkeressem a klinika nagy archívumát; ugyanis egy korábbi alkalommal ott láttam valamelyik sarkában egy nagy kartonokkal letakart bőröndöt. Szerencsére megkaptam az engedélyt, hogy újra belenézhesek ebbe a bőröndbe, amely tele volt a klinika régi levelezésének anyagaival. Tartalma tulajdonképpen megsemmisítésre ítéltetett, de ez eddig nem történt meg.

A hatalmas levélhalmok között hirtelenül felfedeztem egy papírt, ami nem volt odavaló. Kihúztam, és első pillantásra felismertem Rudolf Steinernek egy jegyzetlapját. Ez a lap igazolta a Johanna von Keyserlingtől és Rudolf Meyertől származó kijelentést, legalábbis a démonokat illetően.

W.W.: Mivel magyarázza azt, hogy Ön megtalálta ezt a papírt, holott nem is kereste?

E.Z.: Ha nem találtam volna meg ezt az írást, minden valószínűség szerint elégették volna. Ehhez hasonló élményem egyébként többször volt, és gyártottam magamnak teóriát is hozzá. De ez csupán elmélet. Minden ember töméntelen mennyiségű elementál-lényt hord magával. Ita Wegmannál is találtam például nagyon jókat. Ezt abból venni észre, hogy képes volt például valahova elutazni, és rendet teremteni, vagy emberi feszültségeket oldani. Az ilyesmi a körülöttünk lévő elementál-lények által lehetséges.

Steiner közlései szerint a különféle elementál-lényeknek egész speciálisan fejlett intelligenciájuk van az élet bizonyos aspektusai iránt. Képesek egy köztes térben is létezni. Ha az ember ösztönösen, nem egészen tudatosan mozog, az elementáloknak módjuk van az illetőt vezetni. Ezek lehetnek nagyon jó, de éppúgy rossz szellemek is. Azt gondolom tehát, hogy engem egy elementál-lény irányított ebben a keresőakcióban.

A démonreggeli.

W.W.: Rudolf Steiner kézírásos jegyzetlapján a következő olvasható:

Mi /az anti-Michaeldémonok/ a Négynél fogunk kikötni, ha neked nem sikerül elvégezni a szükségessé a Michael-Püünkös-d-csapásig.

Mit jelent ez a mondat?

E.Z.: Nem vagyok okkultista, ezért nem tudom ezt Önnek biztosan megválaszolni. Rudolf Steiner erre a lapra egy démont is rajzolt.

W.W.: Ez a rajz is azon a lapon van, amelyet a szóban forgó bőröndben talált?

E.Z.: Igen. Sőt, még több is van rajta. Nevezetesen egy menü összeállítása, mégpedig az, hogyan kell összeállítani egy angol reggelit.

W.W.: Miből áll hát ez a reggeli?

E.Z.: Például egy fél sült libából, öt tojásból, hat csésze fekete teából és egy beefsteakból. Rudolf Steiner számára abszolút mérgező lett volna egy ilyen étel.

W.W.: Dátum van ezen a lapon?

E.Z.: Nincs. Feltevésem szerint 1924. szeptember 2-ről vagy 3-ról származik. Van benne némi humor is. Ha Rudolf Steiner valamit nem viselt el, humorral ütötte el, illetőleg karikatúrákat rajzolt. Egyszer Max Kully-t /1878-1936, katolikus pap Arlesheimben/ is karikázta. Ezáltal újra el tudta őt viselni. Bizonyos helyzetekben a humor, vagy egy tréfa az egyetlen mentés. Néha csak a humor ment meg attól, hogy ellehetetlenüljünk.

W.W.: Wegman és Steiner többszörösen szóltak azokról a különböző démonokról, amelyek embereken keresztül hatnak az antropozófia ellen. Wegman a Steiner által mondottakat a következőképpen adja vissza:

„Angliában azt mondta, messze a távolban Klingsor-t látja feltűnni. Még nem tudja, rosszat akar-e, de az is lehetséges, hogy nem ellene akar tenni, hanem inkább segíteni.”

Egy másik tanulmányában Wegman a következőket írja:

„Ezek az anti-Michael-démonok, akikhez Klingsor és csapata is tartozik, derekas munkát végeztek, gúnyosan fenyegetőztek, hogy önmagukat érvényre juttatva megakadályozzák a roppant impulzusukkal bevetésre kész Michael erők áttörését.”
/Ita Wegman: *A tagsághoz. /Nachrichtenblatt/ 1925/40./*

Hogyan értelmezendők ezek a démonok?

E.Z.: Ita Wegman elmondta, hogy Rudolf Steinert betegségének ideje alatt démonok gyötörték és gúnyolták. Ez azonban már 1924 Michael-je után volt. Az ezt megelőző időben ezek a démonok azzal fenyegetőztek, hogy felülkerekednek. Ezek a démonok nem szabad lények, amit az okkultizmus nyelve szerint valószínűleg így jellemeznek: „a Négy-nél kikötni”. Ezt Blavatsky-től tudom. Ezen azt értik, hogy a démonok befolyást gyakorolnak a látható világra. Hieronymus Bosch egyik festménye, a „Vágyak kertje” lyukaiban – amelyekben ott nyüzsögnek a démonok – ezt pontosan tanulmányozni lehet.

Klingsor.

Hogy Klingsornak mi a jelentősége ebben az összefüggésben, nekem a mai napig nem egyértelműen világos. Klingsor nem démon, hanem mágus. A hagyomány szerint: „Ő a démonok Ura.” Egyike ő az egészen nagy mágusoknak, ha nem a legnagyobb. Walter Johannes Stein egyik kérdésére Steiner egyszer azt válaszolta, hogy Klingsor történelmi személyiség. Általában Wolfram von Eschenbach *Parsifal*-eposzából ismerik őt. Steiner részéről – amennyire én tudom – mindig nagyon tartózkodóan beszéltek róla. Sajnos nem tudom, Steiner miért említette Klingsort Angliában. Klingsor összefügg az Artus-lovagokkal, és Steiner éppen róluk kutakodott Angliában.

De az is elképzelhető, hogy ez a nagy mágus Steinernek akart segíteni.

W.W.: Milyen módon?

E.Z.: Steiner zseni volt a mellékgyakorlatok praktizálásában, tehát az elfogulatlanág gyakorlásában is. És miért ne akarna egyszer „A démonok Ura” is segíteni Steinernek a történelemben? Hát miért nem? Én legalábbis ezt elképzelhetőnek tartom.

W.W.: Természetesen ezen Klingsornak egy következő inkarnációját is lehetne érteni, amelyben individualitásként már eloldódott klingsori inkarnációjától mágikusi működése közben, és ezért adott esetben Steiner mellé akart állni.

E.Z.: Ez is lehetséges.

W.W.: Milyen Klingsor viszonya az antropozófiai mozgalomhoz?

E.Z.: Hogy Klingsornak valami dolga van az Antropozófiai Társasággal, azt Wegman egy Walter Johannes Steinnek írt levelében kimondta. Stein egy kis tanulmányi kört akart alakítani Stuttgartban, hogy közelebbről kutathassa Klingsor alakját. Éppen A IX. évszázad c. könyvén dolgozott /Stuttgart 1929/ és Klingsorra vonatkozó tanácsot kért Wegmantól. Postafordultával 1927. június 23-án válaszolt neki:

„Klingsorral foglalkoznia csak legjobb, legeslegjobb barátaival együtt lehet, mert itt a szálak már mélyen az Antropozófiai Társaság szívébe vezetnek, és a legkevesebbeknek van most még lehetőségük beleslátni a dolgok valódi állásába.”

W.W.: És mit értett Wegman ezen?

E.Z.: Ezt én sem tudom; a magam részéről – beható gondolkodás után – úgy döntöttem, hogy hagyom Klingsort. Ha az ember nem látja át teljesen a pókhálót, amelyet Klingsor maga köré szőtt, nagyon óvatosnak kell lennie.

A *Memorandum*nak mágikus hatása van.

Természetesen ebben az összefüggésben a *Memorandum*ra is gondolok, amelyet kimagasló intelligenciával írtak meg, de azóta – egyidejűleg ezzel – ködösítő és tévútra vivő hatással van a világtörténelemre. Ez a *Memorandum* magas fokú mágiát tükröz, mert szavait úgy csiszolták és hatása oly rendkívül hosszantartó, hogy ezt a mágikus hatást már aligha lehet kioltani a világtörténelemből. Miért ne függne össze ez a mágikus hatás Klingsorral? Ha így lenne, elérte, amit el akart érni!

C.Z.: És amikor megjelentek a könyveid, a *Memorandum* újból keringeni kezdett.

E.Z.: Pontosan. Amikor az első kötet megjelent, néhány baráttól és ismerőstől hallottam, hogy gyorsan eljuttatták hozzájuk a *Memorandum*ot: legyen alapjuk ítéletet alkotni arról, ki volt Ita Wegman a valóságban.

W.W.: Ki indította el ezt az egészet?

E.Z.: Itt is hallgatni szeretne az udvarias dalnok.

VII. A KARÁCSONYI ÜLÉSSZAK TÁRSASÁGA

A Karácsonyi Ülésszak.

W.W.: Elképzelek magamnak egy embert, aki újoncként fordul az Antropozófiai Társaság felé, meghallgat ott néhány előadást, vagy csak nemrég vesz részt ágazati estéken is. Bizonyára hallani fog valamikor a Karácsonyi Ülésszokról és olyan élményt él át, hogy úgy hat rá ez a fogalom, mint egy holttest, minden tartalmi teljesülés és elevenség nélkül. Hogyan magyarázná meg egy ilyen embernek a Karácsonyi Ülésszak lényét?

E.Z.: A Karácsonyi Ülésszak 1923-ban, Dornachban zajlott le. Kongresszus volt ez, amelyen delegáltak vettek részt a világ minden országából, ahol működtek már antropozófiai társaságok vagy csoportok. Azért jöttek össze, hogy egy mindent felölelő nemzetközi antropozófiai világegyesületet alapítsanak dornachi székhellyel.

Így fogalmazva tulajdonképpen egy külső szervezeti eseményről van szó. Rudolf Steiner azonban úgy alakította ezt a kongresszust, hogy ez az új világegyesület – a valóságban emberközösség az antropozófia számára – Steiner eszközévé válhasson. A Karácsonyi Ülésszakot azért szervezték, hogy Rudolf Steinernek további lehetőséget teremtsenek működéséhez. Ő ezt a Karácsonyi Ülésszakot megelőző hetekben meglehetősen drasztikusan ki is fejezte, mondván, különben kénytelen lesz visszavonulni a Társaságból.

A Karácsonyi Ülésszak történéseit én teljes egészében Steiner működési lehetőségeinek fényében látom. Ha az ember megkísérli belegondolnia magát az Iniciátor Steiner működésébe, meg lehet érteni, ha kimondja: az Antropozófiai Társaság és az antropozófiai mozgalom a Karácsonyi Ülésszak által eggyé vált.

Ha mármost megpróbáljuk értelmezni, mit ért Steiner az antropozófiai mozgalmon, s különösen ha az 1923-as évben az Antropozófiai Társaság és az antropozófiai mozgalom reorganizációjáról tett megnyilatkozásait tanulmányozzuk, az egész – röviden szólva – arra fut ki, hogy amikor Steiner mozgalomról beszél, önmagát érti ezen. Másokkal is beszéltem erről, akik hasonló eredményre jutottak. Valahányszor Steiner arról beszél, hogy az Antropozófiai Társaság és az antropozófiai mozgalom eggyé váltak, azáltal, hogy ő lett az elnök, a mozgalmon önmagát érti. Ő volt az antropozófia tulajdonképpeni hordozója.

Az antropozófiai mozgalom lényé most az Antropozófiai Társaság elnökeként egyesül külső funkciójával. Ez az egyesülés egy beavatással kapcsolódott össze. És mert a Karácsonyi Ülésszak résztvevői érezték ezt, az ezt követő évtizedekben mindenütt a világon elhíresztelték, hogy a Karácsonyi Ülésszakra rendkívüli ünnepi hangulat uralkodott. Hozzájárult ehhez, hogy ez volt az utolsó közös Karácsony Rudolf Steinerrel, mert 1924 Karácsonyán már súlyos beteg volt. A Karácsonyi Ülésszak harangozta be működésének utolsó hónapjait; megbetegedéséig pontosan 40 hét telik el. A következő években ezért maradt meg az emberek szemében a Karácsonyi Ülésszak különös fényének ragyogása. 1944-ben Marie Steiner e Karácsonyi Ülésszak alapító protokolljainak sokaságát hozta nyilvánosságra. Később két vaskos könyv lett belőlük.

Steinert bevonták az antropozófusok karmaszövevényébe.

W.W.: Steiner a Karácsonyi Ülésszak révén nemcsak az Antropozófiai Társasággal, hanem valamennyi antropozófussal is összekötötte a sorsát, tehát azok tévedéseivel is. Mi értendő ezen?

E.Z.: Steiner az 1923-as Karácsonyi Ülésszakon az ott alapított Általános Antropozófiai Társaság elnökségét is átvette. Ezzel összekötötte magát Társasága tagjainak tetteivel is. Amit ettől kezdve valaki tett vagy éppen nem tett meg, holott meg kellett volna cselekednie, Steinerre, mint elnökre is kihatott. Ez két szempontból érdemel figyelmet. Először azért, mert neki, mint okkult tanítónak nem kellett volna semmilyen egyesületi funkciót vállalnia. Az 1913-ban alapított Antropozófiai Társaságban ezt mindig mellőzte. Ebben a Társaságban még csak tag sem volt; csupán amolyan tiszteletbeli elnök. Másodsor: az új helyzetben többé nem volt szabad, s ez egy okkult tanító számára tulajdonképpen elképzelhetetlen szituáció. Ő azonban kitette magát ezután tagjai működésének, tehát bizonyos mértékig tetteik foglya lett. Ezáltal szembesült tagjai életének konzekvenciáival. Természetesen ez így van minden egyesületi elnök esetében. Ha én például valamilyen antropozófiai sületlenséget művelek, ezt végső soron Manfred Schmidt-Brabant is meg fogja érezni, ha akarja, ha nem.

De hogy ezek a tagok hogyan viselkednek majd az elkövetkezendő esztendőkből, azt 1923. végén senki sem gondolhatta ki. Amolyan ideálállapotba emelkedtek az emberek akkoriban. Csak nagyon kevesen érzékelték a jobbra csendesek közé tartozó tagok közül, hogy mi minden forr Dornachban az emberközi kapcsolatokban. Igaz, ezeket a forrongó lelkieket Rudolf Steiner fellépése újra és újra megbékítette és lecsillapította. Mélyen meg vagyok győződve arról, hogy Rudolf Steiner pontosan tudta, mit tesz, amikor ezt az elnökséget átvette. 1923/24-ben tehát nem lehetett sejteni, valójában hogyan viselkednek majd később a tagok, de 1935-ben teljes rémségükben törtek felszínre az ördögivel határos emóciók. Lehet mindezt a karma fogalma alá is besorolni. Steiner saját sorsát 1923-ban oly mértékben összekötötte az Antropozófiai Társasággal és ennek tagjaival, hogy jövődöbéli cselekvése óhatatlanul függővé vált tőlük. Steiner a Karácsonyi Ülésszak révén bevonta magát az 1923-ban fennálló karmaszövevénybe.

W.W.: Nekünk, az Antropozófiai Társaság mai tagjainak is valamilyen módon viselnünk kell az Antropozófiai Társaság karmáját például az összes hibát és létrehozott démont stb. Hogyan lehet együtt élni ezzel a ténnyel?

E.Z.: Egyfelől számunkra is következményekkel jár az, hogy Steiner annakidején az Általános Antropozófiai Társaságban vállalt elnökségével összekötötte magát a tagokkal, tehát velünk is. Másfelől mi is osztozunk a tagság egészének örömeiben és fájdalmaiban. Igaz, túlnyomóak az örömök és a fény, mert a Karácsonyi Ülésszak által Rudolf Steiner teljesen új szellemi dimenziót és működési lehetőséget kapott. Megalakította maga körül a kis kört, amelyet ezoterikus elnökségnek nevezett el. Ennek a körnek kellett oltalmaznia őt, és nagyon fontosnak tartotta, hogy Ita Wegman is tagja legyen ennek az elnökségnek. A Karácsonyi Ülésszak nyolcnapos történése által Steiner számára – mint mondja – lehetővé vált még sokkal mélyebb viszony létesítése a szellemvilággal.

Az Általános Antropozófiai Társaság hármastagozódásának intuíciója.

W.W.: Steiner az Általános Antropozófiai Társaság számára a hármastagozódás koncepcióját vélte a legcélszerűbbnek: a Szabad Főiskolát, mint szellemtudományi tan- és kutató intézetet, az Antropozófiai Társaságot, mint eszmei egyesülést, és a Goetheanum-egyesületet, mint önálló jogi személyt. Mi volt az értelme ennek a hármastagozódásnak?

E.Z.: Mióta Wegman-könyveimben szemléltettem ezt a gondolatot, ismét sokat vitatkoznak róla. Én így láttam 1985-ben ezt a hármastagozódást, és biztos vagyok abban, hogy a Karácsonyi Ülésszak és a Steiner halála közötti rövid korszakban ez valóságos volt. Igaz, nem osztom azt a véleményt, hogy a mai Antropozófiai Társaságnak is a hármastagozódás formája lenne a megfelelő. Meg vagyok róla győződve, hogy ez a

tagoltság Rudolf Steiner földi működésével függ össze, mert ebben a tagoltságban mutatkozik meg az antropozófia szervezeti alakja a Földön. Bonyolult fogalom ez, amelyről egy ideig nyugodtan kellene elgondolkodni.

Ez a fogalom azt jelenti, hogy az emberek egy szellemileg törekvő közösségének megfelelő alakot kell kapnia tevékenységéhez. Alakon itt azt a formáló erőt értem, amely az Exusiáknak, a forma szellemeinek működésével függ össze. A forma principium egy egészen magas fokú alakító tényező, amelyre szükség van a szellemi tevékenység földi érvényesüléséhez. Steiner egyszer kimondta, hogy a szellem forma nélkül tehetetlen, a forma szellem nélkül pedig értelmetlen /„semmis”/:

„Igaz, hogy a dolgok lényege nem a forma, hanem a szelleme. De ahogyan a forma a szellem nélkül semmis, úgy a szellem is tehetetlen lenne, ha nem teremtene magának formát.”

Ez egy valódi meditációs mondat. Ezzel a mondattal az Antropozófiai Társaság formáját érintő kérdés kellős közepére jutottunk.

W.W.: Ön éppen azt mondta, hogy látta az Általános Antropozófiai Társaság hármas tagozódásának ideáját. Tehát nem másoktól vette át?

E.Z.: Minduntalan megállapítják, hogy ez az eszme nem tőlem származik. De ez nem fedti a valóságot. Kétségtelenül nem ideáról van szó, hanem felfedezésről, amelyet Rudolf Steiner tetteiből olvastam ki. Ezt 1985-ben fedeztem fel. Akkoriban Rudolf Saacke és Gerhard von Beckerath éppen nagy sorozatot tervezett az Info 3-ba 1925. február 8-ról.

Mivel összeköttetésben álltunk az *Info3* c. lappal¹ – feleségem akkortájt a kibővített szerkesztőségben dolgozott – értesültem róla. Az ő fejtegetéseiből világos lett előttem, hogy ezzel egy akciót indítanak útjára, amely az 1925. február 8-a körüli egész vitát hosszú időre befagyasztotta volna. Saacke és von Beckerath véleményem szerint chimérákat terjesztett. Még ma is meg vagyok róla győződve, hogy az Antropozófiai Társaság tulajdonképpen Rudolf Steiner által kezdeményezett tagolását csak akkor lehet megérteni, ha hosszú évekig meditálják az Alapkő-Spruch-ot és a hét ritmust, és ezen kívül Ita Wegmant is bevonják a teljes történetbe.

Egy egész napot töltöttem el az *Info3* szerkesztőségi tagjaival, hogy megakadályozzam Saacke és von Beckerath gondolatainak tervezett megjelentetését ebben a folyóiratban. Ez részben heves vitákkal járt együtt, de ezáltal intuitív úton eljutottam Rudolf Steinernek az Antropozófiai Társaság hármas tagozódását érintő gondolatainak és szándékainak megértéséhez.

Talán ez volt az egyetlen alkalom életemben, hogy tudatosan szellemi intuíciót éltem át. Feleségem már sok éve meditálja az Alapkő-Spruch-ot és a hét ritmust; jómagam következetesen csak azóta, hogy lefordítottam apám könyvecskéjét /1977/. Mármost le akartam mindent írni az *Info3* szerkesztőségnek, s én írtam és írtam, teleírtam legalább 80 lapot! Még most is látom magam a szellemi inspirációnak abban a pillanatában: könyveimhez fordultam és hirtelenül láttam Rudolf Steiner koncepcióját. Később azután ellenőriztem erre vonatkozóan s sok dokumentumot és megállapítottam, hogy pontosan úgy van, ahogy láttam!

Ezekből a feljegyzésekből egy kis brossúra lett, amelyet eljuttattam néhány emberhez. Ezzel kissé megnyugodott az egész helyzet, mindenekelőtt Gerhard von Beckerath részéről is. Rudolf Saacke is felfedezte brossúrámat – igaz tíz évvel később – és fellelkesülve azonnal világszerte terjeszteni akarta.

---

¹ Németországban megjelenő antropozófiai folyóirat. (J.J.)

Amikor 1989-ben elkezdődött az együttműködés Friedmut Krönerrel, ő az egész dokumentációt – amely szükséges ahhoz, hogy a steineri koncepciót hiánytalanul bizonyítsa – összeállította, és egy kb. 35 oldalas esszében leírta. Ily módon inspirációnak külső, hiánytalan történelmi alapja lett. Ezen nyugszik az, amit Wegman dokumentációjában erről a témáról nyilvánosságra hoztam és amit most újabban Benediktus Hardrop a *Mitteilungenben* /Közlemények/ saját szemszögéből teljes egészében igazol.

De – és ezt szeretném hozzáfűzni – Saacke és von Beckerath, valamint Wilfried Heidt érdeme, hogy a vita nem némult el. Nem rezignáltak, és évtizedeken át megmaradtak e témánál. Olyan kitartóan és szinte penetránsan foglalkoztak ezzel a témával, hogy az nem tűnt el a Föld színéről. Papírhegyeik úgy tűnnek nekem, mint Júdás levele, 9. vers:

„Michael arkangyal azonban, amikor az ördöggel veszekedett és szócsatát vívott Mózes holtteste felett, nem mert káromló ítéletet kimondani fölötte, csupán annyit szolt: szidjon meg téged az Úr.”

Így perlekednek ők hárman Rudolf Steiner hármas tagozódású Általános Antropozófiai Társaságának holtteste fölött. A sátánnal küzdenek a Társaság holtteste felett. De állják ezt a küzdelmet.

W.W.: Be tudná mutatni kissé közelebről ezt a hármas tagozódást?

E.Z.: Az Általános Antropozófiai Társaságban három tagot illesztettek egymáshoz:

1. A Főiskolát az egyes szekcióvezetőkkel.
2. A Goetheanum-egyesületet, azaz a Szellemtudományi Szabad Főiskola Goetheanum egyesületét. Ez a mindössze 15 szavazati joggal rendelkező tagból álló egyesület jogi forma szerint bejegyzett egyesület volt, amely az ingatlanokat és a Társaság vagyontát kezelte. Az egyesület minden más tagja csak támogató-pártoló tag volt, nem rendelkezett szavazati joggal.
3. A Karácsonyi Ülésszakon 1923-ban alapított Antropozófiai Társaságot. Benne a világ minden tájáról azok egyesültek, akik elismerték a Szabad Főiskola céljait. Az elnökség volt az úgy nevezett Iniciativa-elnökség, illetőleg ezoterikus elnökség: Rudolf Steiner /elnök/, Marie Steiner /ülnök/, Albert Steffen /elnökhelyettes/, Ita Wegman /jegyzőkönyvvezető/, Elisabeth Vreede /ülnök/ és Guenther Wachsmuth /kincstárnok/. Ehhez az Antropozófiai Társasághoz azok az embercsoportok tartoznak, akik világszerte elkötelezték magukat az antropozófiának. Mindazokat az embereket, akik a világ minden táján közösségekben foglalkoznak az antropozófiával, Rudolf Steiner azon csoportoknak nevez, akik összeállnak, hogy közös igyekezettel szellemi teret képezzenek, amelyben az antropozófia élhet.

Az, amit itt szavakban röviden összefoglaltam, nagyon mély értelmű. Steiner a Társaság tagoltságát véleményem szerint az Alapkő-Spruch-ba is belecsempészte. Az én értelmezésem a három felhívásról a következő: a „Gyakorolj szellemlátást” a Főiskola belső lényegét fejezi ki. A „Gyakorolj szellemi eszmélést” a tulajdonképpeni feladata ennek az új, Karácsonyi Ülésszakon létrejött Társaságnak, az egymás iránti megértésben. A harmadik felhívás pedig, a „Gyakorolj szellemi emlékezést” ahhoz fordul, ami megmaradt. Az igazgatás mérséklésében benne foglaltatik az antropozófia legmélyebb feladata: az érintkezés új módjának gyakorlása a külvilággal.

W.W.: A Főiskoláért az elnökség viselte a felelősséget?

E.Z.: Nem. A Főiskoláért viselt felelősség nem terhelheti egy társaság elnökségét. E célból saját, úgynevezett Főiskolai Kollégiumot hoztak létre.

W.W.: Vajon az 1925. február 8. óta így nevezett egyesület: Általános Antropozófiai Társaság, tehát az úgynevezett Építőegyesület – az ingatlanok és a vagyon kezelésen kívül – még további feladatokat is átvehetett volna?

E.Z.: Az Egyesület 15 tagjának a Karácsonyi Ülésszak után azonnal fel kellett volna ajánlania Steinernek funkcióját és végrehajtóhatalmát. Erre várt 13 hónapig. Ha megfelelő szabályozást fogadtak volna el, ha kérdéseket tettek volna fel Steinernek, akkor a leégett Goetheanum biztosítási összegét – sokmillió svájci frankot – Steiner szándékának megfelelően lehetett volna felhasználni. Természetesen értelmetlen azon spekulálni, mit tehetett Steiner ezzel a pénzzel. Ehhez a pénzhez azonban egy probléma kapcsolódik. A biztosítási összeg ugyanis olyan pénzüsszegekből áll, amely olyan emberektől származik, akik nem hívei az antropozófiának. Mindamellet – mai értékén – egy 70-100 millió svájci frank közötti összegről van szó. Mindazok után, amit Steinernél a pénz lényegéről olvastam, meglehetősen biztos vagyok benne, hogy ő ezt az összeget nem az új Goetheanum felépítéséhez használta volna fel; inkább, azt gondolom olyan projektekre, amelyeknek a mai időkben is értelmük, hasznuk lenne.

W.W.: Mire céloz ezzel?

E.Z.: Példának okáért Dornachban az antropozófusok számára egyáltalán nem létezett semmiféle idősgondozás. Ezért nagyon is el tudom képzelni, hogy valamennyi rászorulónak elsősorban egy idősek otthonát rendezett volna be Steiner. Talán régi álmát is megvalósíthatta volna, hogy a Goetheanum mögött klinikát építsen. Dokumentációmban publikáltam a bizonyítékokat, amelyek szerint Steiner a gyümölcsfás réten, a Goetheanum mögött klinikumot tervezett, mégpedig egy százágvas kórházat. Tehát más célokra fordítva a pénzt, átváltoztatta volna azt. Ez a döntő az ilyen pénznél, hogy „megváltásra” kerüljön. Ez csupán példa arra, ahogyan egy ősz-eredeti alkotó ember, mint amilyen Steiner volt, felhasználhatta volna a pénzt. Mindebből valószínűleg egy teljesen új helyzet alakult volna ki Dornachban, amelyben ismét új adományokat kapott volna Steiner az új Goetheanum számára.

A Karácsonyi Ülésszak Társaságának székhelye a szívünkben van.

W.W.: Az Általános Antropozófiai Társaság hármastagozódásának gondolata azonban immár nem él az antropozófusok többségének tudatában. Hogyan viszonyul a Karácsonyi Ülésszakon megalapított Antropozófiai Társaság ahhoz a Társasághoz, amelybe manapság be lehet lépni?

E.Z.: Rudolf Steiner halála, pontosabban 1925. február 8. óta két Antropozófiai társaság létezik. Az egyik Általános Antropozófiai Társaságnak nevezi magát, és központi székhelye Dornachban van. Ez az, amelynek tagjai közé be lehet lépni. Létezik azonban az a másik antropozófiai társaság, amelyet Steiner alapított a Karácsonyi Ülésszakon és ennek székhelye a szívünkben van. Szellemileg ez a Társaság reálisabb a másiknál, és mindenütt jelen van, ahol emberek közössége gyakorolja az antropozófiát, és szellemi teret biztosít számára. Már két vagy három ember között is ott lehet, amennyiben ez az együttlét az antropozófia nevében jött létre. Mindannyiszor, amikor emberek művelik az antropozófiát, csírákat hajt ez a Karácsonyi Ülésszakon létrejött Antropozófiai Társaság.

C.Z.: És az, aki rendszeresen meditálja az Alapkö-Spruch-ot, létrehozza a szubsztanciát ennek a Társaságnak.

E.Z.: Ez a kulcs. Mindenki, aki az Alapkő-Spruch-ot és a hét ritmust meditálja, valamivel hozzájárul a Karácsonyi Ülésszak Társaságának emberközösségéhez, amennyiben a meditáció által szellemi szubsztanciát képez számára. Ennek a Társaságnak a közepébe helyezte magát Rudolf Steiner, átvéve érte a felelősséget. Számomra ez a tett – a lényegyet tekintve – óriási esemény.

Ez a szellemi Antropozófiai Társaság az emberek szellemi törekvései által nőhet és nőhet. Kényessé a dolog akkor válik, ha összetévesztik a dornachi székhellyel működő Általános Antropozófiai Társasággal.

W.W.: Szeretnék visszatérni még egyszer az Ön fejtegetéseire a forma és tartalom kérdéséről. A Karácsonyi Ülésszak társasága inkább tartalmi, illetve szellemi, a mai, Általános Antropozófiai Társaság inkább formai jellegű. Forma és tartalom azonban összetartozik. Hogyan képzeled el a kettő gyümölcsöző és harmonikus együttműködését?

E.Z.: Én ezt másként látom. A Karácsonyi Ülésszakban a tulajdonképpeni szociális feladatot látom, nevezetesen szociális képességek kifejlesztését az antropozófiai emberkép alapján. Ez csak akkor mehet végbe gyümölcsözően, ha egyfelől a főiskolai szekciók aktivitásaiból szellemi szubsztanciát visznek be a tagságba, másfelől pedig működnek a szükséges külső feltételek, mint például az információ, a koordináció, szervezés, pénzügyek, épület stb. Ezek tehát a külső fizikai, anyagi körülmények.

Ily módon Steiner koncepciójában a hármas tagozódású ember tükröződik: szellemileg a főiskolában, fizikailag az igazgatási egyesületben, lelki-szociális tekintetben pedig a Karácsonyi Ülésszak Társaságában. Ez a hármastagolású képződmény az Általános Antropozófiai Társaság. E három „tag” mindegyikében más-más a viszony szellem és forma között.

Az ezoterikus elnökség.

Rudolf Steiner egyszer kifejtette, hogy annak az antropozófiai társaságnak, amelynek ő vette át az elnökséget, egészen másnak kellett lennie, mint amilyenné egy olyan antropozófiai társaság vált volna, amelynek nem ő lett volna az elnöke. Steiner halála után Marie Steiner azt mondta – és én ezt ragyogó megfogalmazásnak tartom –, hogy az ezoterikus elnökség egy semmi. Ezt Marie Steiner 1925. április 4-én mondta ki. Ám nem kellene elfelejteni, hogy ez a megfogalmazás eredetileg Rudolf Steinertől származik. Ugyanis még életében beszélt arról, hogy az ezoterikus elnökség egy Semmi, ha a tagság ezt nem akceptálja.

W.W.: Úgy gondolom, nem minden olvasónk előtt ismert, mit jelent az ezoterikus elnökség. Megmagyarázná ezt röviden?

E.Z.: Ez csupán egy terminus technicus, semmi több. A világszerte egyetlen valóban ezoterikus az Antropozófiai Társaságban Rudolf Steiner működése volt. Minden egyéb tanítványainak fáradozásán múlt. De az egyedüli szintiszta ezotéria hordozója Rudolf Steiner volt. Az ő belépésével lett ezoterikus ez a grémium. Viszonya a Karácsonyi Ülésszak Társaságának más elnökségi tagjaihoz ezoterikus volt. Ezt nem lehet mindennap használatos civilizációs fogalmakkal nyomon követni.

A Szellemtudományi Főiskola létrehozásával Rudolf Steiner kinevezi az egyes szekciók vezetőit és például a következő szavakkal mutatja be őket a tagságnak:

„Ezt a területet /beszéd- és zeneművészet, együtt az euritmiaival/ én fogom irányítani Frau Dr. Steiner vezetése által.”

Vagy: „Összefüggésben ezzel létrejön egy osztály, amely megkülönböztetett törődést követel azért, mert területe tulajdonképpen mindig azokban az időkben, amelyekben

valódi szellemi felismerésre törekedtek – azt nem lehet mondani, hogy a szellemtudomány egy fejezete volt –, de szerves kapcsolatban állt ezzel a szellemtudománnyal. A régebbi időkben el sem tudták képzelni azt, hogy amit szellemlátásként, szellemi felismerésként az emberiségbe betápláltak, elválasztották volna ez orvosi vonatkozásoktól. És majd meglátják – éppen abból a munkából, amelyet Dr. Wegman végez most velem, és ami rövid időn belül nyilvánosságra kerül –, hogy ez, a nemcsak szintézis, hanem szerves fejlődés, újra milyen magától értetődően járul majd hozzá a világ valódi antropozófiai felfogásához. Ebből megint egészen természetes, hogy az orvosi részleg, illetőleg az orvosi szekció irányítása általam történik, annak vezetője, Dr. Wegman segítségével.”

Ezt az „által” kifejezést más szekcióvezetőkre vonatkozóan is alkalmazza Steiner. Ita Wegman számára ez Steiner halála után is realitás volt, mert az ő segítségével ezután is Steiner irányította az orvosi szekciót.

W.W.: Így szemlélve a dolgot, az elnökség azonban Steiner halála után is ezoterikus maradhatott volna!

E.Z.: Az ezotéria a belső gondolkodáson áll vagy bukik. És legkésőbb abban a pillanatban, amelyben az elnökség egyik tagja azt a véleményét nyilvánítja, hogy az ezoterikus elnökség egy Semmi, ez az ezoterikus elnökség elvesztette jogosultságát. Az ezoterikus közösség olyan, mint egy lánc. Ha egyik láncszeme kitörik, az már nem lánc többé.

W.W.: Mivel Marie Steiner ezen a nézetten volt, elapadt tehát e közösségből az ezotéria?

E.Z.: Igen. Ő ezt a véleményt akkor nem mondta ki a nyilvánosság előtt, hanem egy Eugen Kolisko-hoz írt levélben fejtette ki. Ez a levél csak 1960-ban vált ismertté. Marie Steiner ugyan a Steiner halálát követő években látszólag részt vett a még mindig ezoterikusnak nevezett elnökségben, de magatartásáról lerítt, hogy ő ezt az elnökséget nem ismerte el ezoterikus kollégiumnak. Az ezotéria szertefoszlott az elnökségből, mert Marie Steinernek más volt a felfogása. Ez a felfogás szakította félbe az elnökségben az ezotériát.

W.W.: Hogyan jutott egyáltalán erre a felfogásra?

E.Z.: E kérdés megválaszolásához fontos, hogy egyszer alapvetően szemügyre vegyük Steiner viszonyát az elnökség egyes tagjaihoz. Ha összevetjük egymással Steiner Wegmannak, Maryonnak és Marie Steinernek szóló Spruch-jait, észrevesszük, hogy bennük három teljesen különböző individuális viszony tükröződik. De mindhárom viszonyt áthatja Steiner mélységes szeretete és vonzalma ehhez a három emberhez. Ez három különböző minőség. Bizonyos, hogy hasonló viszony fűzte Steinert Steffenhez, Vreedehez és Guenther Wachsmuth-hoz is /1893-1963, az Általános Antropozófiai Társaság alapító elnökségének tagja és a természettudományi szekció vezetője/. Steiner minden viszonya ezekhez az emberekhez összehasonlíthatatlanul egyéni. Ha megpróbáljuk ezt meglátni, felismerhetjük, hogy minden egyes ember viszonya az antropozófiához, az Antropozófiai Társasághoz és Rudolf Steinerhez tökéletesen különböző lehet.

Az Antropozófiai Társaságnak milliós tagsága lehetett volna.

Kérdése megválaszolásához mindenekelőtt merészen tovább kellene gondolni az Antropozófiai Társaság koncepcióját, úgy, ahogyan ezt Rudolf Steiner megfogalmazta; akkor is, ha ezt a koncepciót nem valósították meg. A koncepció egy világméretű társaság irányába mutat. Ha az ember Steiner valamennyi kijelentését, amelyet a Karácsonyi Ülésszak ideje alatt tett, megszívleli, világosan látszik, hogy az 1923 Karácsonján létrejött Antropozófiai Társaságnak milliós tagsága lehetett volna. Ehhez azonban arra lett volna

szükség, hogy az a néhány száz antropozófus, aki a Karácsonyi Ülésszakon jelen volt, lelki és szellemi erejében fogékonyabb legyen a világ iránt.

Indiánok, fekete lelkészek, buddhisták, muzulmánok stb., mindannyian beléphettek volna ebbe a társaságba. A világot átfogó karakter, a mai civilizációnkon keresztül-kasul haladó nemzetközi összefonódások alapvetően Michaeli jellegűek. Steiner kozmopolitának nevezi ezt. Akkor éppúgy, mint ma az Antropozófiai Társaságon belüli bizonyos áramlatok néhány reprezentánsára meredtek. Véleményem szerint ez egyike a legnagyobb akadályoknak, amelyet sok antropozófus saját maga görget útjába, amennyiben még mindig ezeken az áramlatokon lovagol. Steiner ugyan 1923/24-ben többször is említést tesz erről a tényállásról, de halála után azon nyomban ad acta kellett volna tenni az ügyet. Az antropozófia nem csak bizonyos áramlatokért van, hanem minden emberért. És ha egy ember tagja akar lenni ennek az Antropozófiai Társaságnak, hát szívből üdvözljük. És ezzel végeztem.

W.W.: És ki is léphet belőle.

E.Z.: Természetesen. A Karácsonyi Ülésszak társaságának nyitottnak kellett volna lennie mindazok számára, akik az antropozófiában és ennek lelkében, a Szabad Főiskolában valamilyen jogosultságot látnak és ebben valamiképpen osztozni akarnak. Minden egyéb évről-évre ódivatúbbá vált.

W.W.: Feltételezve, hogy a mai Általános Antropozófiai Társaságot a korábbi formának megfelelően három részre tagolnák; hogyan nézhetne ki ez a hármas tagozódás és mi változna meg konkrétan valamennyi antropozófus számára?

E.Z.: Ez egy absztrakt kérdés. Rudolf Steiner nélkül az Antropozófiai Társaság egy teljesen más társaság lenne mint vele. Steiner halála után sohasem gondolkodtak azon, hogyan lehetne az Általános Antropozófiai Társaságnak új tagoltságot adni. Valószínűleg értelmes lett volna halála után azonnal decentralizálni a világszervezetet és minden országban centrumokat alapítani, amelyeket csupán egy régiók-közötti igazgatás kötött volna össze. Annak a centralizált szervezeti formának, amely ma jellemzi az Általános Antropozófiai Társaságot, tulajdonképpen csak ezoterikus képződményként volt értelme, amíg Steiner élt. A decentralizáció révén a világszervezet karaktere is sokkal világosabb lett volna.

W.W.: Létezik a „100-éves mérce” egy szellemi mozgalom számára. Mi a helyzet ezzel?

E.Z.: Ezt Steiner említette volna, de nekem erről csak feltevéseim vannak. Egy szellemi mozgalomban a test nélküli emberek együttműködnek a fizikai testtel rendelkezőkkel. 33 és 1/3 évenként erőre kapnak a Földön az elhunytak impulzusai. Ha ezeket az impulzusokat harmadszor, tehát 100 év után sem fogják fel, más szellemi lények lépnek fel, és felhasználják az elhunytak által alkotott szellemi formákat. Így értelmeztem én.

W.W.: Ez a keresztényi közösségre is érvényes?

E.Z.: Ez természetesen érvényes a keresztényi közösségre és minden szervezetre, tehát intézményre, amelyben emberek dolgoznak szellemileg. Igaz, a keresztényi közösség esetében ezt élesen meg kell különböztetni a szentségek hatékonyságától. A szentségekre természetesen nem érvényes ez a 100-éves mérce. Ezeket nem hatástalaníthatja valamely instancia vagy vallási közösség, még akkor sem, ha megváltoztatják őket.

Az Alapkő-Spruch-ot meditálni.

W.W.: Mi a helyzet az antropozófiai impulzusokkal, amelyeknek az évezred végére kellett volna megvalósulniuk? Mit értek el és mit nem?

E.Z.: Abból kell kiindulnunk, hogy nem minden látható számunkra. Létezik Steiner Michael-profécijája, miszerint az évezred végére együtt kellene működniük az emberek

bizonyos csoportjainak, illetve generációinak. Véleményem szerint az emberek mindinkább felébrednek erre az együttműködésre. Létezik az antropozófiai mozgalomban egy, a kölcsönös megértésre irányuló növekvő törekvés is. De a döntőek nem mindig a nagy és látható mozgások, éppígy lehetnek szellemi tettek, amelyeket rejtve hajtanak végre.

A „rejtve” alatt azt értem, amit emberek csendben, szellemileg művelnek. Ne felejtse el, hogy ismereteink a Karácsonyi Ülésszokról kiváltképpen egy könyvre támaszkodnak, amelyet Marie Steiner 20 évvel később /1944/ állított össze, és amelyet azóta gyakorlatilag változatlanul – már több mint fél évszázada – mértékadó forrásként jelölnek meg: az ismert mű GA260 /Steiner összes műveinek 260. kötete – a ford. /. Mármost Marie Steiner nem éppen az az ember volt, akinek ez az 1923-as Karácsonyi Ülésszak jelentette a legfontosabbat Steiner antropozófiájából; életrajzilag ő inkább az 1902-1920-as érába tartozik, tehát abba a periódusba, amelyet én inkább vilmosi és teozófiai periódusnak nevezek.

W.W.: Marie Steinernek nem volt az 1923-as Karácsonyi Ülésszak a Társaság legfőbb eseménye?

E.Z.: Nem hiszem. Tanulmányozza egyszer a Rudolf Steiner és felesége közötti levelezést és hasonlítsa ezt össze a könyvekkel, amelyeket később kiadtak róla: *Marie Steiner – levelek és dokumentumok* /Dornach 1974/. Természetesen nagyon mély értelmű kérdés ez, amelyet nem lehet egy interjúban pár mondattal tisztázni. Néhány rövidre fogott szóbeli kijelentés éppen ebben az esetben újból régi démonokat szólíthatna porondra.

De azt akarom mondani: a Karácsonyi Ülésszokról egy teljesen más dokumentációt lehetne bemutatni, mint a GA260. A GA260a és a GA259 számú művek annyira átfogóak, hogy csak kevés kortárs lesz képes megbirkózni velük. A történelmi dokumentációk egyre erőteljesebbekké válnak és a szellemi lényeg elillan.

W.W.: Hogy érti ezt?

E.Z.: Nos, nézze csak meg Christoph Lindenberg könyvecskéjét a Karácsonyi Ülésszokról. Ez segítsen tovább minket? És képzelje el: 1993-ban ez volt minden, amit a Karácsonyi Ülésszak 70. évfordulója témájáról írtak, eltekintve egy halom Frau Glöcklertől származó dörgedelmes írástól, amelynek célja az Általános Antropozófiai Társaság hármas tagozódásának lebontása volt!

W.W.: De hát hogyan alakítsa ki a mai ember az 1923-as Karácsonyi Ülésszakhoz való viszonyát?

E.Z.: Úgy, hogy az Alapkő-Spruch-ot és a hét ritmust meditálja és ehhez még Rudolf Steiner rövid napi beszédeit tanulmányozza.

W.W.: Tehát mindazt, amit a Rudolf Steiner Verlag (Kiadó) *Különlenyomat*ként a GA260-ból *Az Alapkőletétel* címszó alatt összeállított.

E.Z.: Igen. Csakhogy ebből a könyvecskéből éppen a döntő bekezdés hiányik, az, amelyben Steiner kifejti, hogy miért a hét ritmust adja meg.

W.W.: Hol lehet ezeket megtalálni?

E.Z.: Szerdán, december 26-án – a GA260 szerint – Steiner egy rövid beszéddel félbeszakította a délelőtti tárgyalásokat, s rövid beszédében megindokolta annak belső jelentőségét, hogy miért adja meg a hét ritmust. A GA260 számú kötetben csupán néhány oldalnyi van erről és ez az egyetlen alkalom, hogy Steiner erről szól. És éppen ezeket az oldalakat hagyták el a Különlenyomatból! Arról a kérdésről van szó – amint Steiner ott elmondja –, hogyan oldja meg az antropozófus az ezotéria alapproblémáját a szívében.

VIII. HARCOK ÉS KONFLIKTUSOK

A le nem küzdött múltbeli erőknek ki kell tombolniuk magukat.

W.W.: Utolsó éveiben Steiner különösen intenzíven működött együtt Wegmannel. Oskar Schmiedel /1887-1959, kémikus a későbbi Weleda RT gyógyszerlaborjában/ emlékezéseiből kivehető, mit mondott Wachsmuth egy, az ezotéria műveléséről folytatott beszélgetés alapján:

- Az egyetlen, amit tehetünk, hogy szoroson csatlakozunk Dr. Wegmanhoz, mert pillanatnyilag ő az egyetlen csatornánk Steinerhez.

Utalás ez Wegman és Steiner szoros együttműködésének hátterére?

E.Z.: Azáltal, hogy Wegman tudatosan csatlakozott Steinerhez, utóbbi számára új lehetőségek nyíltak az ezotéria eleven és jövőre orientált műveléséhez. Steiner maga a Karácsonyi Ülésszak utáni időben ezt így fogalmazta meg:

„És éppen így jutott a teozófiai mozgalom Németországban egy inkább teoretikus mederbe, amilyenben a Teozófiai Társaságban /Theosophical Society/ amúgy is volt, és a tulajdonképpeni ezoterikusnak várnia kellett.

És ez talán jót is tett neki. Mert időközben eltelt bőven háromszor hét esztendő, amelyben megrögzülhetett némely dolog a tudattalanban és a tudatalattiban, ami nem igazán akart bejutni a tudatosba. És ez is megtörtént. Így most a goetheanumi Karácsonyi impulzus bevésődése teljességgel azon ezoterikus módon kezdődhet, ami hajdanán nem sikerült; kezdődhet ez a bevésődés azzal, hogy a világ, a kozmosz és az emberiség okkult fejlődését a karmikus területen keressék.”

Az összes ezoterikus leírást, amelyet a Rudolf Steiner hagyaték-kezelőség ma több vaskos kötetben publikál, Rudolf Steiner teoretikus ezotériaként jellemezte. Talán kissé sajátosan hangzik ez azok előtt, akik szeretnek könyveket olvasni, de itt is meg kellene világítani, hogy az ezotéria olyan titok, amely a külsőt érinti. Novalis ezt egyszer a következő módon fejezte ki: „A külső egy titokviszonyba felemelt belső.” Ez az ezotéria! A külsőben kell felismerni, hol vannak a tulajdonképpeni feladatok. Az ezotériának ilyen felfogásába tartozik bele teljes egészében Ita Wegman.

W.W.: Schmiedel éppen az imént említett feljegyzéseiben olvasható, hogy Rudolf Steiner sohasem vitte magával Marie Steinert a Klinikai-Terápiai Intézetbe, amelyben pedig rendületlenül együtt dolgozott Ita Wegmannel. Miért nem?

E.Z.: Ezt nem tudom. Csak azt tudom, hogy Marie Steiner morálisan elítélte Ita Wegmant. Ezt nehezen tudta elviselni Rudolf Steiner; ezért hívta meg Ita Wegmant - így beszélük - éveken keresztül vasárnaponként ebédre a saját házába, a Villa Hansi-ba, abban a reményben, hogy a két hölgy újra egymáshoz talál.

W.W.: Akkor viszont olykor-olykor a Klinikai-Terápiai Intézetbe is magával vihette volna Marie Steinert.

E.Z.: A páciens-megbeszélésekre? Ott Marie Steinernek semmi keresnivalója sem volt.

W.W.: A Wegman elleni támadásokat a vele való szoros együttműködés miatti féltékenység is indokolja a többi között?

E.Z.: Talán. Alkalmassint erre utalt Steiner egyszer, mondván, a féltékenység is benne volt a játékban, minthogy az egyik emberrel intenzívebben dolgozott együtt, mint a másikkal. De a Wegman elleni támadásokat mégis nehezen lehet megérteni. Úgy vélem, ezek mégis a karmájával függnek össze. Azonban a Wegman elleni oppozíció az Antropozófiai

Társaságon belüli szociál-pszichológiai problémaként természetesen figyelmet keltő marad.

W.W.: Schmiedel felvázol egy esetet, amelynél a lényegest a lényegtelenről való megkülönböztetés gyakorlata egészen érthetővé válik. Egy Wegmannel folytatott heves vita után, amelynek alapján nem akart többé együtt dolgozni vele, Steinerhez kérték. Ott Schmiedel vehemensen előadta Wegmannel kapcsolatos kritikáját; Steiner azonban nem bocsátkozott bele ennek részleteibe, jöllehet nem ignorálta a kritizált tényeket. Ehelyett Wegman lényének lényegét tárta Schmiedel elé. Vajon elkerülhető lett volna-e a társaságbeli konfliktusok jó része, ha az elnökség minden tagja így járt volna el Wegmannel?

E.Z.: Egyszer már egy másik összefüggésben /Gyakorlatok az önneveléshez/ említettem Önnek, hogy én a mellékgyakorlatokat – tehát ezt a pozitív-gyakorlatot is – az ezoterikusabb dolgokhoz számítom, amelyeket Steiner valaha is megadott; mert ezek a külső titkait érintik. Ha megpróbáljuk a mellékgyakorlatokat rendszeresen elvégezni, észrevesszük milyen nehéz ez, de egyúttal milyen roppant hatásos is, ha egyszer sikerül. Akkor kifejleszti az ember magában a megkülönböztető erőt, azt az erőt, amely az ember valódi lényegiségét megkülönbözteti attól, amit Steiner „bozót”-nak /Gestrüpp/ nevez.

Ezt a bozótot, amely ott van minden ember körül, az antropozófiában asztráltestnek hívják. Sokat lehetne nyerni azzal, ha mindazok, akiknek együtt kell működniük, individualitásukat és missziójukat meg tudnák különböztetni a bozótól. Természetesen minden egyes ember bozótja még tele van tűzdelve a régi, le nem küzdött karmájával is.

A konfrontáció ezzel a lelki bozóttal Steiner legnagyobb nehézségei közé tartozott, mert környezetében alig akad valaki, akit nem vett körül a le nem gyűrt karma egy-egy felhője. Steiner nem is habozott sohasem felszínre hozni ezt a régi karmát, amennyiben az embereket különböző próbák elé állította. Tudta ugyanis, hogy ezeknek a leküzdetlen múltbeli erőknél előbb ki kellett tumbolniuk magukat. Ez az egyik oka annak is, amiért én a nagy emberek közötti küzdelmeket és konfliktusokat nem csak negatívan ítélem meg; ezek ugyanis egyszerűen hozzátartoznak az emberi sorshoz.

Magától értetődik, hogy Ita Wegmannak is megvan a maga bozótja. A helyzet semmi esetre sem az, hogy ő lenne a tiszta Jeanne d'Arc, akit törvényen kívül helyezett a gonosz világ. Ezek a konfliktusok hozzátartoznak az ő karmájához. Magától értetődő az is, hogy elmúlt életeiben ő is követett el némely igazságtalanságot, amit ebben az életben kellett korigálnia. Erre utal Steiner is egyik hozzá írott levelében. Azt gondolom, hogy az ő múltbeli karmája a kortársaival fennállt összes konfliktusai során kitombolta magát és így egyensúlyi állapot jött létre. Ezért nem kellene ezekhez a konfliktusokhoz kizárólag negatívan viszonyulni. Persze tudom, hogy rendkívül nehéz a *Memorandumot*, az összes protokollt és dokumentumot „megemészteni”, de így szemlélve a dolgot, a gyakorlókönnyvek asztráltestünknek valók, hogy kibírjuk ezeket a konfliktusokat. Legalábbis számomra ez így volt.

A múlt árnyékai.

Ők mindannyian – kivétel nélkül – áldozatai voltak saját önvalójuknak, az önvalóság, az önámítás és az egoizmus értelmében.

A fény csak ott tiszta, ahova nem vetődik árnyék. A legcsekélyebb önvalóságból is marad az árnyéknak egy csíkja. Ez korszakunk és a Föld sorsa. Mert a Föld is árnyékot vet a Kozmoszba, s bár ezt ritkán észleljük, mégis hatalmas. Így valamennyien – kivétel nélkül – a Föld gyermekei voltak. Az árnyékok, amelyeket vetettek, mindannyiunkat érintenek. A

mi feladatunk, hogy a magunk vetette árnyékokat, amennyiben ismerjük és felismerni tanuljuk, sohase keverjük vagy még kevésbé kössük össze elődeink árnyékaival. Nagy és keserves feladat ez, de szükséges és jó. Mert az igazság mindig jó.

Megtalált igazságunk azonban mindaddig félárnyékban marad, amíg fel nem fedezzük a földi működés minden részében a szépet is, amíg nem teremtünk melegséget a Föld gyermekeinek és elődeink gyermekeinek sorsa számára.

W.W.: Az ezotéria miért nem a belső kérdése, hanem a külső világé?

E.Z.: Az ezotéria kifejezése a görög belsőleg szóból ered. A mi nyelvünkben ez „titkos tanítás”-t jelent, ellentétben az exoterikushoz: vagyis nyilvános, külsőleg. Steiner mindig nagy ellenzője volt a misztikának, az önvaló mélyébe ereszkedésnek /In-sichselbst-Hineinsteigen/, a saját lélek mélységeibe hatolásnak abból a célból, hogy ott valami istenire leljünk.

Az antropozófia ezotériája, amit Goethe „nyilvános titok”-nak nevez, vagy – mint már említettem – ahogy ez Novalisnál hangzik: „A külső egy titokviszonyba felemelt belső.” Az élet talánya nem az emberi lélek belsejében rejtőzik, hanem a világtörténelem külsejében. Némiképp rövidebben szólva: az, hogy lényünk a külső világjelenségek elől el van rejtve, nem a világon, hanem rajtunk múlik. Mi vagyunk azok, akik tudatunkban elkülönítettük vagy elválasztottuk magunkat a külső világtól. Ennek áttörésére hivatott az antropozófiai ezotéria. És ez azt jelenti: érzékeinknek át kell alakulniuk és pedig úgy, hogy a világ dolgai bennünk és általunk nyilvánulhassanak meg.

A GA245-ben nyilvánosságra hozták Steiner egzegéziseit /bibliai magyarázatok – a ford./ Mabel Collins-hoz *Fényt az útra* címmel. Ez így szól:

„Fordítsd meg akaratodat, engedd a lehető legerősebbé válni, de ne engedd sajátodként a dolgokba áramlani, hanem érdeklődj a dolgok lényé felől és ezután add át nekik a te akaratodat; engedd magadat és akaratodat a dolgokból áradni. Hagyd szemed fényerejét áradni minden virágból, minden csillagból, de magadat és könnyeidet őrizd meg.”

Ez a princípium Steiner teljes életművén keresztül nyomon követhető. De csak az ismerheti fel, aki ezt meg is teszi. Ez van elrejtve ebben a nyílt titokban. Ezért nevezik „Ezotériának”.

A Wegman elleni hajsza.

W.W.: Steiner másképpen is reagált a Wegmant ért kritikára, mint ahogyan ezt Schmiedellel szemben tette. Másokat, akik Steinernél Wegmanra panaszkodtak, élesen visszautasított, olyannyira, hogy ez időnként még Wegman szerint is túlzott volt. Miért tette ezt Steiner?

E.Z.: Steiner olyan ember volt, hogy ami a szívében, az a szájában; és időnként igen hevesen nyilvánult meg. Ezek bizonyos pedagógusi dühkitörések voltak, amelyeken egy Waldorf tanárnak is úrrá kellett lennie. Némelyek azt állították, hogy Steiner is élt efféle módszerekkel. Meglehet, hogy mélyebb benyomást hagyott hátra. Egy ilyen reakciót az ember mindenesetre nem felejt el olyan könnyen, mintha csak valamilyen megjegyzés hangzana el.

W.W.: Schmiedel Rudolf Steiner szavait is ecseteli az említett beszélgetésből.

„Ha így folytatódik a Dr. Wegman elleni hajsza, ez a Társaság szétrobbantásához fog vezetni. És ez a tendencia az én közvetlen környezetemben is észlelhető. De én itt a leghatározottabban szembe fogok szállni ezzel.”

Vajon Steiner már előre látta a Társaság szétrobbantását?

E.Z.: Igen, természetesen. Az, ami 1935-ben mindenki előtt látható lett, látenszen már 1924-ben is létezett. Biztos vagyok benne, hogy Rudolf Steiner ezt tudta. Schmiedel ezeket a kijelentéseket Marie Steinerre vonatkoztatja. Ez az ő véleménye, de én is elképzelhetőnek tartom. A „hajsza”-n azonban én inkább egy csoportszerű fellépést értek, tehát nem lehet szó kizárólag Marie Steiner magatartásáról.

W.W.: Sőt, Schmiedel Marie Steiner gyűlöletéről beszél Ita Wegman iránt. Ezt hogyan kezelte Steiner?

E.Z.: Schmiedelnek kell ezért vállalnia a felelősséget. Ezért is hallgattam meg némely idősebb antropozófust, aki részese volt Steiner utolsó éveinek. Többen is vázolták nekem, hogy Marie Steiner sokak számára észlelhető jeleneteket rendezett, amelyekkel Ita Wegman ellen védekezett, illetve amelyek során indulatos kijelentésekre ragadtatta magát vele szemben. Rudolf Steiner azután megpróbálta rávenni feleségét, hogy legyen tisztességes Ita Wegmannal szemben; Marie Steiner azonban emocionális személyiség volt, aki nem mindig tudott uralkodni kijelentései fölött. Ezt gyűlöletnek nevezni azonban ismét Schmiedel felelősségének körébe tartozik. Mindazonáltal nem lehet megfedkezni arról, hogy ő tanúja volt Marie Steiner kitöréseinek.

W.W.: Mivel magyarázható, hogy Marie Steiner mellett az ő hívei is gyűlölettel, illetve erős ellenszenvvel viseltettek Ita Wegman iránt?

E.Z.: Ezt csak a karma hatásával tudom megmagyarázni. A régi antropozófiai társaság, amely a Karácsonyi Ülésszakot követően szétesett, vagyis értelmét veszítette, tulajdonképpen főként német tartományokban működött. Tipikusan Marie Steinerrel és híveivel összefüggő képződmény volt. A Karácsonyi Ülésszak és a Michael-iskola ezzel szemben sorsszerűen inkább Ita Wegmannal függnék össze.

A Steiner megmérgezéséről szóló rémhír.

W.W.: Újra és újra az a hír járja, miszerint Ita Wegman megmérgezte volna Rudolf Steinert. Mi a helyzet ezzel, és honnan ered ez a rémhír?

E.Z.: Ez a híresztelés már Steiner életében felbukkant, és azóta többször szembesültem vele a legképtelenebb módon. Hogy ez az utóbbi években újból és újból felszínre kerül, azzal függ össze, hogy létezik egy pszichopata, aki ezt nagy hangon szétkürtöli és esztendőik óta írásban terjeszti. Ezt csakis humorral lehet „megemészteni”. Ön tudja, hogy én egy klinikán nőttem fel. Mivel az apám pszichiáter volt, ott is sok lelkibeteg ember fordult meg. Azok is hasonló beteges fantáziákat írtak, mint ez a pszichopata. Nem kell bedőlni ennek, inkább használja az ember a józan esztét.

W.W.: Egyáltalán megmérgezték Steinert, vagy ez is egy komplett kacsa?

E.Z.: Ez is rémhír, amelynek keletkezésében nem teljesen vétlen maga Steiner, egyik kijelentése okán.

W.W.: Úgy tűnik, ezt a rémhírt makacsul és szívós tudatossággal terjesztették. Egy barátom mondta el, hogy neki egy nő mesélte, hogy ő volt az a fiatal euritmiai nő, akihez Steiner akkoriban odatámolygott, mondván, hogy megmérgezték.

E.Z.: Igen, beszámolóik sora létezik erről a jelenetről. Wegman dokumentációmhoz alaposan utána kellett járnom ennek az ügynek és a második kötet függelékében publikáltam az eredményt. Hiszen Ita Wegman Rudolf Steiner háziornosa volt, így tisztázni kellett, hogy ő maga mit hagyott hátra erről. Ma az egész ügy áttekinthető.

Mindemellett nem szabad elfelejteni, hogy egy mérgező merénylet lehetőségének mint szenzációnak kolosszális hatása van, amelyet nem lehet többé kitorolni a történelemből. Ráadásul Marie Steiner szilárdan meg volt győződve róla, hogy a mérgező szerepe volt a

játékban. S ezt röviddel a halála előtt még elmesélte egy olasz hölgynek – természetesen a legmélyebb titoktartás mellett –, úgy hogy ez a hölgy mindent, Anna Samweberhez hasonlóan nyomban közhírré tett. Így állnak a dolgok. Az egész merő szenzációhajhászás. A magam részéről az egész ügyet spirituális elterelő manővernek tartom. Steinert a valóságban a tagság lelkének megromlott szubsztanciája mérgezte meg. Nem tudott többé lélegezni tőlük. Eljött az ideje annak, hogy elhagyja a Földet. A mérgezés ilyen formájával kellene szembesülni, ezt azonban sokan természetesen nem hajlandók elismerni; ezért kell elterelni, egy mélyebb síkra helyezni a történetet: fizikai mérgezésről beszélni lelki mérgezés helyett.

A Steiner halála utáni idő.

W.W.: Hogyan élte meg Ita Wegman a közvetlenül Steiner halála utáni időt és hogyan dolgozta fel a halálát?

E.Z.: Különböző emberekkel beszéltem, akik átélték ezt, közöttük Ingeborg Goyert is, aki tizenkét éves, gyermekbénulásban szenvedő kislányként akkor a Sonnenhofon /gyógypedagógiai intézet Arlesheimben/ élt. Ő mesélte, hogy Ita Wegman Steiner hamvasztásának napján Sonnenhofra jött körülnézni: rendben megy-e minden. Hasonló beszámolókat másoktól is hallottam. A hamvasztás után azonnal teljesen cselekvőképes volt, miközben mások belebetegedve, mindennapjaikból kibillentve bénultak és zavarodottak voltak. Természetesen Wegmant érte legfelkészültebben Steiner halála, hiszen majd minden óráját az ő betegágyánál töltötte. Csaknem fél esztendőn át éjjel és nappal közvetlen közelében tartózkodott, s orvosként természetesen tisztában volt állapotával.

Másfelől azt is látni kell, hogy sorsszerűen igen súlyos teherként érezte Steiner halálát. Margarete Kirchner-Bockholt mondta el egyszer, hogy Wegman éveig március 30-a körül – ezen a napon halt meg Steiner – visszavonult néhány napra és ezeket a napokat emocionálisan nagyon nehezen viselte el. Ha ezzel kapcsolatban megszólították, mindig arra hivatkozott, hogy túl későn érkezett Steinerhez, s ettől nagyon szenvedett.

W.W.: Steiner halála után továbbra is úgy érezte, hogy ő vezeti, s tőle kap ösztönzéseket? Hogyan folytatta Steiner halála után – vele együtt – az együttműködés megkezdett útját?

E.Z.: Hihetetlenül eleven erő munkált benne és mérhetetlen kincseket és segítséget kapott Rudolf Steinertől; és ha valóban komolyan vesszük, hogy őt megelőző inkarnációban együttműködött Steinerrel, akkor magától értetődik, hogy a halál után továbbra is megmaradt a vele való összekötöttség. Gyakran számoltak be Ita Wegmant Steiner halála után látott emberek arról, hogy óriási erő sugárzott belőle és megpróbált a maga módján úgy tovább munkálkodni, ahogyan ezt Rudolf Steinertől tanulta.

Az urnaviszály egész másról szólt.

W.W.: Mindjárt Rudolf Steiner temetése után viszály tört ki Marie Steiner és Ita Wegman között Steiner urnája körül. Mi zajlott le itt valójában?

E.Z.: Erről tizenegyféle verzió létezik. S mindaddig, amíg Albert Steffen naplójegyzeteit és Elisabeth Vreede feljegyzéseit nem adják közre azok a személyek, akiknek e papírok a birtokában vannak, sajnos továbbra is léteznie kell a rendelkezésemre álló mind a tizenegy verziónak. A történet ecsetelésének egy része Marie Steiner környezetéből származik és ennek megfelelően dramatizálják az esetet. Marie Steiner olyan ember volt, aki kulturálisan a színházi világhoz tartozott. Ezért az ő értelmezésében sok minden csak akkor válik elevenné, ha erőteljesen dramatizálják. Ennek a dramatizálásnak

tulajdonítható az urnaviszály is, amellyel a legkülönfélébb színekben előadott változatokban újra és újra előhozakodnak. Legtöbbször azt mondják, Ita Wegman 1925. április 3-án, visszafelé jövet a hamvasztási szertartásról, sértő és dühödt szavakkal mélyen megbántotta Marie Steinert.

Hagen Biesantz /az Általános Antropozófiai Társaság elnökségének 1966 óta tagja/ egyszer egy nagyobb körben felolvasott valamit az urnaviszályról Elisabeth Vreede feljegyzéseiből. Ebből kiderült, hogy Wegmanról egyáltalán szó sem volt, hanem Vreede azt vázolja, mennyire nem tudta elviselni Albert Steffen bizonyos okos és nagyképű megjegyzéseit. Vreede volt az és nem Wegman, aki azután dühösen kifakadt Steffen ellen. Steffen ugyanis egy tapintatlan hasonlattal hozakodott elő: azzal a vizállyal, amely Aquinói Tamás holttestéről tört ki. Ezért „robbant ki” Vreede és „fújt” Steffenre. Állítólag más ingerült szóváltásokra is sor került, mert a résztvevők valamennyien elcsigázottak, túlfeszítettek voltak és kibillentek egyensúlyukból. Hogy ezt a dühkitörést a későbbi években szemrehányásként Wegman ellen használták fel, részét képezte annak az eszköztárnak, amelynek célja Ita Wegman kikapcsolása volt. De még ha igaz lenne is, csupán egy emocionális megnyilvánulás lett volna, mint amilyen mindannyiuknál előfordult. Gyakorta megesett, hogy kölcsönösen leordították egymást.

W.W.: Miért nem hozta nyilvánosságra Biesantz a mai napig Vreede feljegyzéseit?

E.Z.: Én néhányszor szóba hoztam ezt nála. De mindannyiszor a leghatározottabban megtagadta a közzétételt. Ki kell mondanom egy feltételezésemet: Vreede e papírjait egyáltalán nem Biesantznak szánták. Ezek Elisabeth Vreede írásos hagyatékából származnak, és az Általános Antropozófiai Társaság elnökségének szóltak. Hagen Biesantznak tehát rendelkezésére bocsátották ezeket a papírokat azért, hogy tartalmukat az elnökség megszívlelje. Biesantz azonban arra használta fel a feljegyzéseket, hogy irodalmi csemegéket terjesszen velük. Feltételezem, ha Vreede írásainak egészét hozzáférhetővé tennék, napvilágra kerülne, hogy ezek a Steiner halála után hivatalban lévő elnökség számára nagyon kellemetlenek lennének.

Valószínűleg olyan dolgok vannak bennük, amelyeket Biesantz és mások nem akarnak tudomásul venni. Mindmáig szabadságában áll Vreede feljegyzéseinek nyilvánosságra hozatala, megsemmisítése, vagy továbbra is annyiban hagyni a Vatikán titkos kincseként.

W.W.: Ezek a feljegyzések a teljes elnökség, vagy csupán Biesantz gondozásában vannak?

E.Z.: Ez egyedül Biesantz ügye, és Vreede szóban forgó naplójának lapjai – ahogy mondja – nála hevernek el a padláson.

A konfliktusok kulminálása 1935-ig.

W.W.: Milyen tisztségei voltak Wegmannak Steiner halála után egészen 1935-ig?

E.Z.: Elnökségi tag az Általános Antropozófiai Társaság Egyesületében; jegyzőkönyvvezetője az Egyesületnek egyedi aláírási jogosultsággal; vezetője az Egyesület negyedik osztályának, azaz a klinikának; tagja a Weleda ellenőrző szervnek; tagja a Szabad Főiskola direktóriumának; irányítója ugyanezen főiskola orvosi szekciójának; ellátja a főiskola Első Osztályának igazgatását; 1923 decembere óta tagja az Antropozófiai Társaság elnökségének és jegyzőkönyvvezetője ennek az elnökségnek.

W.W.: Miért nem volt felkészülve az öt elnökségi tag az együttműködésre Steiner halála után? És miért nem voltak ehhez megfelelő helyzetben?

E.Z.: Valamennyiük képességeit meghaladta ez a feladat. A tagság bonyolult volt, és a Karácsonyi Ülésszakot követő változások éppen csak végbementek. Az elnökségi

testületnek nagyon kevés tapasztalata volt egymással, és ebben a kicsiny körben irdatlan ellentétek dúltak.

W.W.: Miért vonakodott Marie Steiner, Albert Steffen és Guenther Wachsmuth együttműködni az elnökségben Elisabeth Vreedevel és Ita Wegmannel?

E.Z.: Ezt így nem lehet mondani. Az emberek nehezen boldogultak egymással. Végül is addigi működési körük távol esett egymástól. Azt hiszem, hogy Steffent nehezen viselte el Vreede, s amilyen kolerikus alkat volt, talán megsértette érzékeny személyiségét. Ita Wegmant viszont Steffen tűrte nehezen; ezt ő maga nyíltan megvallotta! Ráadásul Wegman orvosilag kezelni akarta Steffent, aki tulajdonképpen nem volt egészséges. Így szövődtek az ellenszenvek, és lassanként már egyáltalán nem tartott ülést az elnökség!

W.W.: Hogyan reagált Ita Wegman arra, hogy Steffen öt elnökségi tag helyett csak hárommal kívánta tovább vezetni, és vezette is az Antropozófiai Társaságot?

E.Z.: „A Goetheanum megrablása”-nak nevezte ezt az eljárást.

W.W.: Különösen Roman Boos üldözte Ita Wegmant feneketlen mélységű gyűlölettel. Milyen személyiség volt ő és miben lelte okát ez a gyűlölet?

E.Z.: Boosról elmondtam már egyet s mászt Önnek. Robert Friedenthal írt róla egy kis biográfiát. Boos rendkívüli intelligenciájú és művelt ember volt, aki egy sor hasznos kutatást is végzett. Súlyosan depresszív megbetegedése következtében 1921 májusában távozott a Steiner mellett betöltött titkári posztjáról. Sőt, Steiner egyenesen megtiltotta számára a belépést a Goetheanum területére. Dornachban csak Steiner halála után jelent meg újra. Ily módon nem volt tanúja a Steiner és Wegman közötti együttműködés éveinek, a Karácsonyi Ülésszakon sem vett részt 1923-ban. Többet nem szeretnék mondani Boosról. Ha elolvassa Lilly Kolisko könyvében */Egy életkép. Egyidejűleg az Antropozófiai Társaság történetének egy darabja. Saját kiadás, 1961/ Boos 1926-1935-ös évekből származó leveleit, amelyeket Kolisko gyorsírással jegyzett fel, az ember a legszívesebben elmerülne a hallgatásban.*